

bomen | nieuws

Nummer 4 - winter 1994

Een uitgave van de Bomenstichting

Bomen in tuinen

Mr B.M. Visser

*Juridisch Raadgever
Natuur, Bos en Landschap*

*Hessepas 23, 6931 HK Westervoort
telefoon en fax: 08303 - 11062*

EEN PORTRET VAN UW LIEVELINGSBOOM OF -STRIJK?

Humphrey Bennett tekent het voor u.

Schrijf of bel:
Humphrey Bennett
De Wetstraat 19
3743 KR Baarn
tel./fax: 02154-18577

ADVERTEREN IN HET BOMENNIEUWS?

**Een groter bereik dan u misschien
denkt!**

**Vraag de advertentietarieven
tel. 030 - 340778; fax 030 - 310 331**

- **Advies**
- **Onderzoek**
- **Taxatie en wetgeving**
- **Presentaties en voorlichting**

Boomtechnisch Adviesburo

Beëdigd taxateur voor bomen en houtige gewassen

N.O.C.B.

Postbus 168 - 6930 AD Westervoort

Telefoon 08303 - 17550
of 06 - 52948015

HET N.O.C.B. VOOR ONAFHANKELIJK ONDERZOEK, ADVIES EN TAXATIE

Een uitgave van de
Bomenstichting te Utrecht
Oplage: 4250

Eindredactie en
vormgeving:
Frank Moens

Redactie:
Aart de Veer
Joop Comijs
Marjan van Elsland
Roelie de Weerd

Productie:
Jacqueline Langras

Aan dit nummer werkten
mee:
Erik Blok
Piet de Jong
Kees Hendriks
Arend Jan van der Horst
Edwin Koot
Pierre Lombarts
Loekie Schwartz

Redaktieadres:
Bomenstichting
Oudegracht 201 -bis
3511 NG UTRECHT
(030) 34 07 78
fax (030) 31 03 31

Druk:
Van den Berg's Drukkerij
- Maarn

Bomennieuws is voor
donateurs gratis,
abbonementen f 35,- per
jaar.
Verschijnt 4 keer per jaar
ISSN 0166-784 X

Overname van artikelen
en berichten na overleg
met de redactie.

Bomen zijn fantastisch, dat hoef ik u als donateur van de Bomenstichting niet te vertellen. Maar bomen kunnen ook een ergernis zijn, dat hoef ik u misschien ook niet te vertellen. Om dit laatste te kunnen voorkomen is een goede voorlichting op zijn plaats. We merken in de dagelijkse praktijk dat veel ergernis en problemen zijn terug te voeren op een ondeskundige keuze van boomsoort en plantplaats.

In dit themanummer geven we een overzicht van het gebruik van boomsoorten in onze directe woonomgeving door de eeuwen heen. We bieden verschillende oplossingen voor een verantwoorde soortkeuze als u tot de aanschaf van een boom wilt overgaan. In de meegehechte folder *Bomen & tuinen* is deze materie nog eens samengevat.

102

Bomen en tuinarchitectuur door de eeuwen heen

In de afgelopen eeuwen was er nauwelijks sprake van aangelegde tuinen. Dit was iets voor de zeer welgestelden. Vandaar dat veel monumentale bomen te vinden zijn op oude landgoederen en buitenplaatsen. Erik Blok van het gelijknamige bureau voor landschaparchitectuur en tuinhistorie en verbonden aan de Nederlandse Tuinenstichting beschrijft het gebruik van bomen door onze voorouders.

106

Bomen voor privé-tuinen

Nieuwbouwwijken met privé-tuinen zijn een sprekend voorbeeld. Op een kaal stukje grond stampen de nieuwkomers binnen de kortste keer een tuin uit de grond. Vrachtwagens met dode en levende materialen rijden af en aan. Binnen enkele weken na oplevering van de huizen torenen de bomen en struiken in de lucht en mag je hopen dat men weet wat is aangeschaft. Tuinarchitect Arend Jan van der Horst geeft zijn visie op de beste soortkeuze voor niet al te grote tuinen. Wellicht zit er iets van uw gading bij.

113

Kleine bomen

Als sluitstuk geeft onze vaste rubricator Pierre Lombarts een opsomming van zijn favoriete soorten in 'Dendrologische overpeinzingen'. In een tabel hebben we vervolgens alle besproken soorten nog eens duidelijk op een rijtje gezet.

Op de voorpagina:

Foto van het gebruik van
bomen in de
hedendaagse
tuinarchitectuur van
Arend Jan van der Horst
en een afbeelding uit de
15e eeuw van Petrus
Crescentius van een
omsloten middeleeuwse
tuin.

En verder in dit nummer ...

De boom in: Spechten en karbouwen	100	Onttrekken bossen CO ₂ aan de atmosfeer?	122
Nieuws van het Bomenfront	101	Jubileum boomplantactie NFI	122
Stamgasten: Loekie Schwartz	109	Bulderbos ter voorkoming van de groei van Schiphol	123
Interview: Tom Schiphorst, boomkweker te Wageningen	110	Ede geeft paardekastanje op	123
Zoutschade voorkomen	117	Boeken	124
Honderd bomen voor Almere	121	Voor u gelezen	125
Boeren planten weer bomen in Utrecht en Zuid-Holland	121	Agenda	125
22 maart 1995, 39 ^e Boomfeestdag	121	Boomschorsjes	126
		Boos	128

Spechten en karbouwen

Kleine boompjes worden groot. Daar is niks mis mee. Zo'n boompje is zelfs wel leuk. Maar voor je het weet barst hij aan alle kanten je tuintje uit. Dan staat hij in de weg. Het is nog erger als twee bomen groot worden. Ze jatten het zonlicht uit je tuin, blinderen je ramen en drukken je huis uit z'n voegen.

Dat overkwam een meneer in Bussum. Hij was geen uitzondering, want er worden overal bomen die te groot worden in te kleine tuinen gepropt. Die meneer was een brave burger, die de wet kende. Hij zou nooit zonder toestemming zijn bomen omrauzen. Dus belde die meneer naar de groenafdeling van de gemeente. De opzichter kwam. Hij aanschouwde de bomen - een esdoorn en een plataan - en gaf toestemming om een zijtak van de esdoorn in te nemen of te verwijderen. De overige takken van beide bomen mochten iets worden gesnoeid, mits de kroonstructuur van de bomen behouden zou blijven. Aangezien dat in termen van een snoeibeurt viel, was er geen kapvergunning nodig.

Duidelijke taal, lijkt mij. Daar hoefde geen misverstand over te ontstaan. Met het oog op die kroonstructuur leek het de eigenaar van de bomen verstandig daarvoor een échte vakman in de arm te nemen. Eentje die er verstand van had. Een boom- en groenverzorgingsbedrijf. Ik popel om de naam van dit bedrijf te noemen, maar dat mag niet. Dat is slukreclame. Als een blinde specht ging dit bedrijf in de boom tekeer. De spaanders

vlogen enthousiast alle kanten op. Toen die 'behouden kroonstructuur' werd opgeleverd was het goed mis. Een taxateur voor bomen en houtige gewassen schatte de waardevermindering van beide bomen op pakweg f 74.000. De brave eigenaar van de bomen, die dacht, er notabene een echte vakman bij te hebben gehaald, kreeg van de gemeente een herplantplicht opgelegd. Want het waren tenslotte zijn bomen. De gepleegde handeling viel volgens de kapverordening onder het begrip 'vellen' danwel 'doen vellen'. En dat mag in Nederland niet zonder vergunning. Zo zit ons bomenrecht in elkaar. Die rare- en groenverkrachtingsbedrijf zou moeten hangen in de hoogste boom.

In onze voormalige overzeese gebiedsdelen hebben ze heel wat meer respect voor bomen. Daar kunnen wij nog wat van leren. Toen ik jaren geleden in Jakarta woonde, moesten de ambtswooning en de tuin van onze diplomatieke landsvertegenwoordiger worden gerenoveerd. Ik mocht mij met de tuin bemoeien. In die tuin stond een heel oude indrukwekkende waringinboom. Zijn prachtige kroon hing beschermend over het huis. Dat mocht niet van onze gezant. Daar moest een tak af, beval hij kortaf. Ik probeerde hem diplomatiek op andere gedachten te brengen en wees hem op de schoonheid van deze oerboom. Omslachtig legde ik hem uit dat door die ingreep de boom voor de rest van zijn leven verminkt en verkracht zou zijn. Zoiets wilden wij toch niet op ons geweten hebben? Onze gezant had daar geen boodschap aan. Hij beende weg om zich over belangrijker landsbelangen te buigen.

In de schaduw van het corpus delicti besprak ik dit nijpende probleem met meneer Jalil, de uitvoerder van de tuin. Hij schudde zijn wijze hoofd en legde mij uit dat er niet zomaar een tak uit een boom kon worden gezaagd. Zeker niet uit een oude waringin-boom. Men had een heilig ontzag voor een waringin, want daar huisden geesten in. En in deze boom zat een geest die het huis beschermde. Als je daarin ging zagen werd de geest boos. Dan kon je het wel schudden. Als de gezant er toch persé een paar takken af wou hebben, dan moest er eerst een karbouw worden geslacht en een selamatan (een offermaal) worden gehouden. De kop van de karbouw moest dan aan de voet van de boom worden begraven. Meneer Jalil vreesde dat hij na dat ritueel dan waarschijnlijk nog niemand van zijn mensen de boom in zou krijgen, om ook maar één takje van de waringin te krenken. Het zou alleen maar ongeluk brengen. Ik vond dat een wondermooie gedachte. Dat zijn nog eens argumenten die hout zagen. "Laat dan maar zitten", riep onze afgezant toen ik hem de boodschap overbracht.

Het lijkt mij een goed idee om deze regels in onze kapverordening op te nemen. Dat spaart bomen. Want hoe kom je zo gauw aan een karbouw?

Roelie de Weerd

Nieuws van het Bomenfront

Edwin Koot

De hulp van de Bomenstichting wordt regelmatig ingeroepen bij acties tot behoud van bomen. Dat komt omdat in 'de wereld van plannenmakerij' zelden rekening gehouden wordt met de bomen ter plaatse.

Ermelo

In het herfstnummer van ons blad maakten wij melding van de kapplannen van de gemeente Ermelo voor platanen in de Tuinfluiterstraat en de Geelgorsstraat. Omdat de stoep te weinig ruimte biedt voor laanbeplanting, werden de platanen in de voortuinen geplant. Bijna 20 jaar lang neemt de gemeente het onderhoud voor haar rekening. Begin dit jaar wilde de gemeente het onderhoud niet langer betalen en werd voorgesteld om de bomen te kappen. De Bomenstichting vond deze kapplannen voor de hele straat wel erg rigoureuus en onze bezwaren werden ook breed uitgemeten in de pers. Geschrokken door deze aandacht trok de gemeente Ermelo haar plannen schielijk terug. Ze was bang voor haar goede naam als boombeheerder. Eind goed al goed, zo leek het.

Maar de kapplannen zijn nog maar net in de ijskast, of de eerste kapvergunningen op verzoek van de eigenaren voor de platanen worden alweer afgegeven. De gemeente geeft hiermee te kennen, nog steeds het belang niet te zien van het handhaven van de bomen. Bovendien heeft de gemeente nagelaten, na het terugdraaien van de 'controversiële kapplannen', samen met de bewoners nieuwe plannen voor de platanen te ontwikkelen. En dit wekt natuurlijk nog verder onbegrip bij de bewoners van deze straat in de hand. De Bomenstichting heeft daarom opnieuw bezwaar aangekend tegen het afgeven van de kapvergunningen.

Wormerveer

De Westerstraat te Wormerveer heeft volgens de gemeente Zaanstad last van opgedrukte straattegels en rioolbuis attaquerende wortels. De gemeente stelt daarom voor alle bomen te kappen, de straat te herprofilen en een aantal boompjes terug te planten. De bewoners zijn het volstrekt oneens met deze plannen. Dat de straat last heeft van opgedrukte stoeptegels is voor een groot deel te wijten aan achterstallig onderhoud door de gemeente en het argument dat de wortels in de toekomst misschien de rioolbuizen kunnen aantasten snijdt natuurlijk helemaal geen hout. Met dat argument kunnen alle bomen in Nederland wel worden verwijderd.

Er werden 1400 handtekeningen tegen de plannen ingezameld en aan de verantwoordelijk wethouder aangeboden. De Bomenstichting werd

ingeschakeld en contactpersoon Louis Keuter stelde samen met de bewoners een alternatief plan op. Na lang onderhandelen kwam de gemeente uiteindelijk over de brug en bleef een groot aantal bomen gespaard.

Den Haag

De gemeente Den Haag wil 'de kwaliteit en het functioneren van het centrum van Den Haag integraal verbeteren', zoals dat zo mooi heet. Om het doorgaand verkeer uit het centrum te weren wordt een tunnel ontworpen onder de hertenkamp 'de Koekamp' door. De eerste versie van het tracé blijkt ten koste te gaan van de monumentale linde en paardekastanje in de hertenkamp, vlakbij het centraal station. Na protesten worden de plannen aangepast en de linde wordt in het ontwerp ingepast.

Voor de monumentale paardekastanje is in het definitieve ontwerp nog steeds geen plek. De boom moet dus weg. De plannen zijn niet verder aanpasbaar, zoals dat (minder mooi) heet. De laatste berichten zijn dat de gemeente alsnog wil bezien of de boom verplantbaar is.

De bedreigde paardekastanje in Den Haag. Mag deze monumentale boom worden verplant?

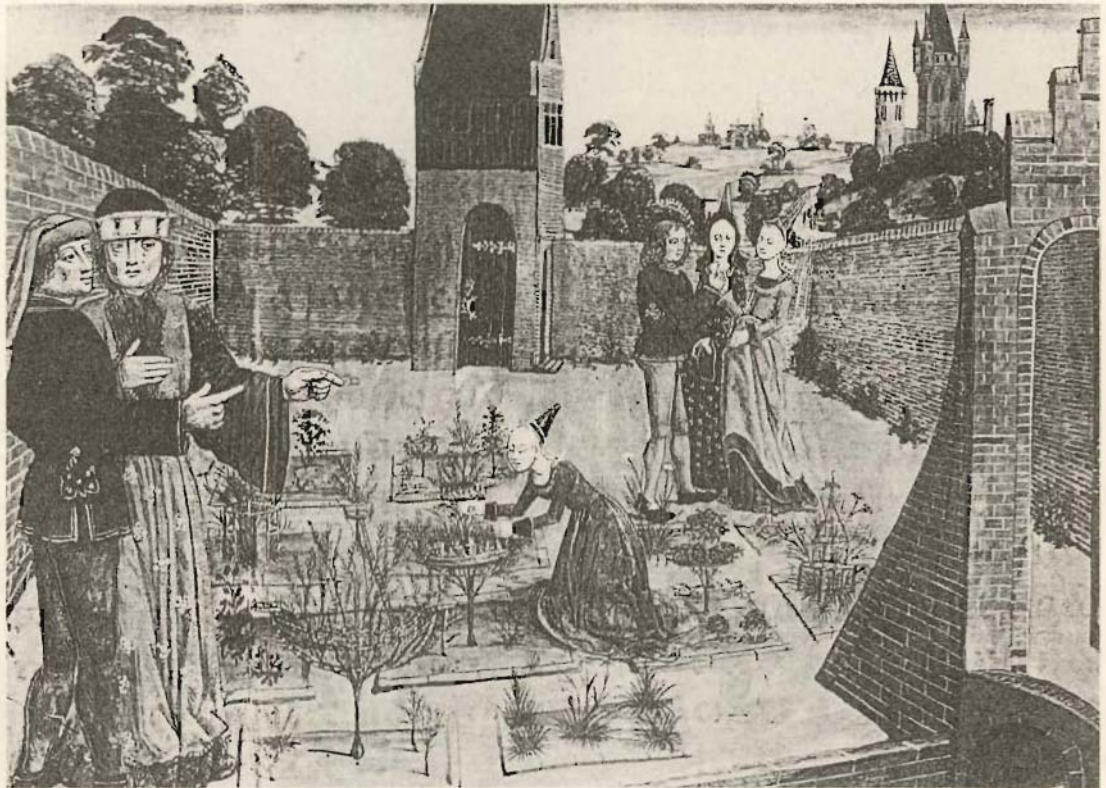
Foto: D. Polvliet.

Bomen door de

Erik Blok

Erik Blok heeft zijn eigen bureau voor landschapsarchitectuur en tuinhistorie

Het is eigenlijk heel normaal: in elke tuin staat een boom, langs de straat staan bomen, in het stadspark staan nog meer bomen en de zondagmiddagwandeling gaat zelfs door bos. 80% kans dat dit bos een onderdeel is van een vroegere buitenplaats of een oud landgoed en eigenlijk de tuin vormde. Al deze bomen zijn niet zomaar vanzelf in de tuin gekomen. Bij de aanplant is gekozen voor een bepaalde boom op een bepaalde plek. En dat wat we nu zien is het resultaat van wat eens, langer of korter geleden, is uitgedacht. Vanaf de eerste aangelegde tuin zijn de ideeën over de inrichting van de tuin reeds vele malen veranderd en dit zal ook in de toekomst blijven gebeuren. Wat bleef was de tuin als een aangename plek voor het buitenleven. In dit artikel in vogelvlucht de geschiedenis van de Nederlandse tuinarchitectuur en de plaats van de boom in de tuin.

De middeleeuwse tuin was sterk omsloten. Afbeelding in Opus ruralium van Petrus de Crescentiis, eind 15de eeuw. (uit Tuinen door de eeuwen heen, Christopher Thacker. Ploegsma Amsterdam,)

Tot in de vroege middeleeuwen was er in Nederland nauwelijks sprake van aangelegde tuinen. Slechts in de steden en bij kastelen lagen kleine siertuinen. Deze, meestal vierkante, tuinen werden omringd door hoge muren of hekwerken en werden veelal door een padenkruis verdeeld. De beplanting bestond uit een grasveld met rondom bloemen, welke een verwijzing vormden naar de Maagd Maria, en kruiden. Bomen stonden in deze tuinen vrijwel altijd tegen de omheining aan en vormden een afscherming van de omgeving of ze werden gebruikt om over latwerken te leiden en zo een loofgang of berceau te vormen. De enkele vrijstaande boom in de tuin was veelal een lage en

geënte boom: één onderstam met diverse soorten bloesems en vruchten. Als versiering van het voorplein werd vaak een solitaire boom geplant, bijvoorbeeld een linde.

Rondom de kloosters bevonden zich veel uitgebreidere en op het nut gerichte tuinen en ook boomgaarden. De monniken hielden zich bezig met het verzamelen en kweken van allerlei kruiden en groenten en daarom lagen er in deze tuinen uitgestrekte bedden met groenten en medicinale, aromatische en keukenkruiden. Een heel bijzondere tuin binnen het kloostercomplex was de door een kruisgang omsloten binnentuin. Bedoeld om hier te mediteren was de tuin eenvoudig en sober

eeuwen heen

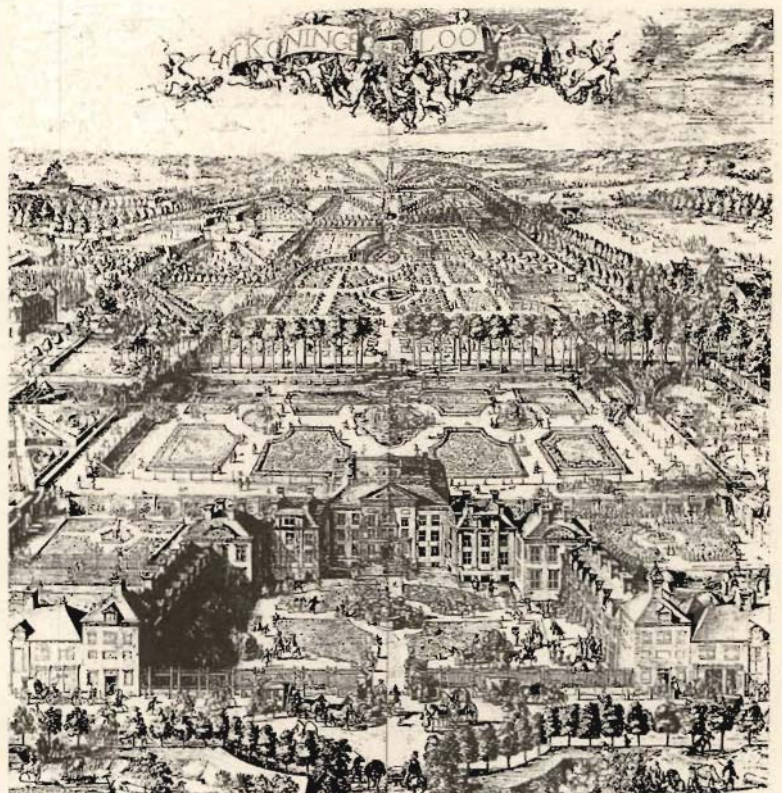
ingericht met een grasveld, verdeeld door een padenkruis, en in het midden een fontein, als bron van het leven, of een boom als verwijzing naar het paradijs.

In de Renaissance werd de verdediging van kloosters en kastelen minder belangrijk en hoefden tuinen niet meer geheel door hoge muren omsloten te worden; een gracht of een houtsingel vormde voldoende bescherming. In deze tijd ontstonden de vele buitenverblijven van de, door handel, scheepvaart en nijverheid rijk geworden, kooplieden. Vooral de omgeving van Den Haag en de Utrechtse Vecht waren zeer in trek.

De tuinarchitectuur werd sterk geïnspireerd door de oudere Italiaanse tuinen. Het was onder de welgestelde jongeren gebruik om als afsluiting van de studietijd een 'Grand Tour' te maken naar Frankrijk en Italië. De hier opgedane indrukken van de klassieke cultuur en de klassieke tuinen, met name in de omgeving van Rome, vormden samen met de vertalingen van Italiaanse architectuurgeschriften een ware inspiratiebron.

De interpretatie van deze tuinen leidde tot het zogenaamde Hollandse classicisme; rechthoekige tuinen met een middenas van symmetrie die loodrecht op het midden van het huis was georiënteerd. De tuinen waren niet langer specifiek op nut gericht: het sieraspect en de daaraan te ontleenen status werd erg belangrijk geacht. Aan weerszijden van de middenas lagen identiek ingerichte deeltuinen met Franse loofwerken en bloemperken, alle gescheiden door lage haagjes van ondermeer Buxus. Tussen de deeltuinen konden lanen met opgaande bomen liggen of ook berceaus. In zijn geheel werd de tuin omsloten door boomsingels of grachten en er was weinig of geen relatie met het omringende landschap.

Aan het einde van de 17de eeuw kwam de Nederlandse tuinarchitectuur onder Franse invloed te staan. Franse Hugenoten vluchtten naar het noorden waar godsdienstvrijheid heerste en zij niet langer vervolgd werden. Één van hen was de architect Daniel Marot die voor Willem III onder meer de tuinen op Het Loo ging aanleggen. Een belangrijk verschil met de voorgaande periode was de betrekking van het landschap bij de tuin. Symmetrie-assen werden buiten de tuin kilometers ver voortgezet in de vorm van open stroken of lange, statige lanen. Op de vele vogelvluchttekeningen uit deze periode is dit duidelijk zichtbaar. Rondom de midden-as en aan weerszijden van dwarsassen lagen de deeltuinen die nog steeds met loofwerken in drukke motieven en bloemperken waren ingevuld. Verder stond de tuin vol met elementen ter versiering: tuinvazen, tuinbeelden, koepels, fontein, zonnepijlers, schelpengrotten en -galerijen, loofprijelen en dierenverblijven. Als groenelementen waren er de sterrebossen, meestal gevormd door lanen tussen hakhout, doolhoven, kabinetten, lanen en loofgangen.

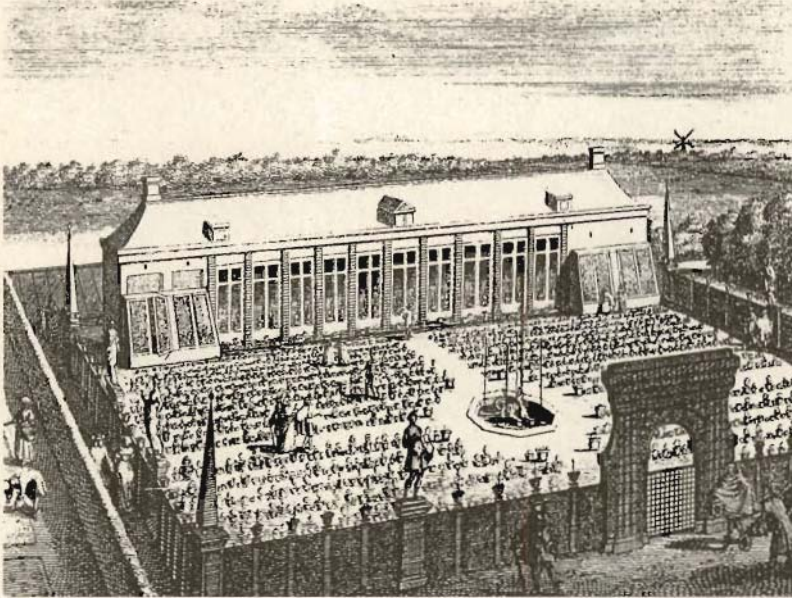

Door de handel met verre oorden in de 16de en 17de eeuw werden vele nieuwe soorten planten en bomen meegebracht. Zo kwamen de paardekastanje (omstreeks 1580), de oosterse plataan (ca. 1582), de goudenregen (vóór 1596), de moerascypres (in 1640) en de Libanonceder (ca. 1659) naar Nederland. Deze nieuwe soorten vormden een aanwinst voor de tuin en werden met veel zorg behandeld. Speciaal voor de nieuw verkrijgbare exotische planten werden orangerieën gebouwd. De citrusbomen, oleander, laurier en agave werden in kuipen geplant en stonden 's winters vorstvrij binnen in de orangerie en 's zomers verspreid door de tuin. Naast de botanische tuinen was het ook onder particulieren mode om exotische planten in bezit te hebben. Verschillende buitenplaatsen waren aan het begin van de 18de eeuw in het bezit van zeer uitgebreide plantencollecties.

Als reactie op de zwaar symmetrische tuinen uit de tijd van de Barok ontstonden er in het begin van de 18de eeuw de eerste hakhoutbossen met kleine kronkelpadjes. De gewaardeerde landschapschilders beeldden op hun doeken geïdealiseerde landschappen uit en samen met de nieuwe denkbeelden omtrent natuur leidde dit alles tot een nieuwe vorm van tuinarchitectuur: de landschapsstijl. Engeland was in deze ontwikkeling reeds voorgegaan; er werden daar complete landschappen omgevormd tot een idyllisch geheel met weidse vergezichten, boomgroepen, houtwallen, velden, boerderijen en grazende koeien tegen de glooiende heuvels.

Het park van Het Loo strekte zich uit tot in de verre omtrek. Ets van R. de Hooghe, ca. 1698. (uit: Natuur en Kunst, Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur 1650-1740, Erik de Jong, THOTH Amsterdam)

In Nederland, waar het landschap sterk afweek van de Engelse situatie, beperkte de landschapsstijl zich in eerste instantie tot kronkelpaden en slingerlanen. Een afwisselende rondwandeling door de tuin werd belangrijk gevonden en onder-

In en voor de oranjerie van Gunterstein bevond zich een groot aantal exotische planten. Kopergravure van De Lespine, ca. 1690. (Overnemen uit: *Natuur en Kunst, Nederlandse tuinen en landschapsarchitectuur 1650-1740*, Erik de Jong, THOTH Amsterdam)

weg werden meerdere bijzondere plekken gepasseerd. Hier vond men dan bijvoorbeeld een gedenksteen, een heuvel met een koepel of follie (een bouwsel met alleen een esthetische functie), een tekstbord met een gedicht, een kunstmatige ruïne of een kluzenaarshut. De oudere rechte lanen werden vaak nog grotendeels gehandhaafd en in de aanleg opgenomen.

Nadat de nieuwe aanleg zich in eerste instantie tot

er een coulisseneffect ontstond en er tijdens de wandeling telkens nieuwe zichten waren. Veel aandacht werd er besteed aan de opbouw van de boomgroepen. Er waren nu zoveel boomsoorten beschikbaar, ieder met hun eigen bladkleur, -vorm en -grootte, dat het aanleggen van park en landschap 'schilderen' met vele kleuren betekende.

Tegelijkertijd met deze nieuwe stijl verloren de vestingwallen hun verdedigingsfunctie en werden zij omgevormd tot aantrekkelijke wandelparken. Ook hier werd gebruik gemaakt van de landschapsstijl. De slingerende paden, die meestal ook nog wat op en neer gingen, gaven uitzicht op afwisselend de stad en het omringende land. Het geheel werd aangekleed met boomgroepen, solitaire bomen en heesterpartijen. Plaatselijk werden bovendien perken met rozen en bloemen aangelegd.

Aan het eind van de 19de eeuw ontstond er een nieuwe groep burgers die zich het 'buitenwonen' kon permitteren. Zij waren niet zo welgesteld als hun voorgangers in de 17de eeuw en bouwden veelal een ruime villa in de nieuw ontstane villaparken, die op enige afstand van de grote steden lagen. Voorbeelden hiervan zijn onder meer Wassenaar, Bloemendaal en Aerdenhout en ook 't Gooi was erg in trek. De tuinen waren van kleinere afmetingen en dus niet meer geschikt voor de weidse aanleg in landschapsstijl. Een nieuwe tuinstijl kwam op: de Architectonische Tuinstijl. Bij het huis werd de tuin aangelegd rondom assen van symmetrie en wanneer het perceel dat toeliet ging deze aanleg verder van het huis over in een landschappelijk deel. In de omgeving van het huis bestond de invulling van de tuin uit gazon met bloemperken en vaste plantenborders, in het land-

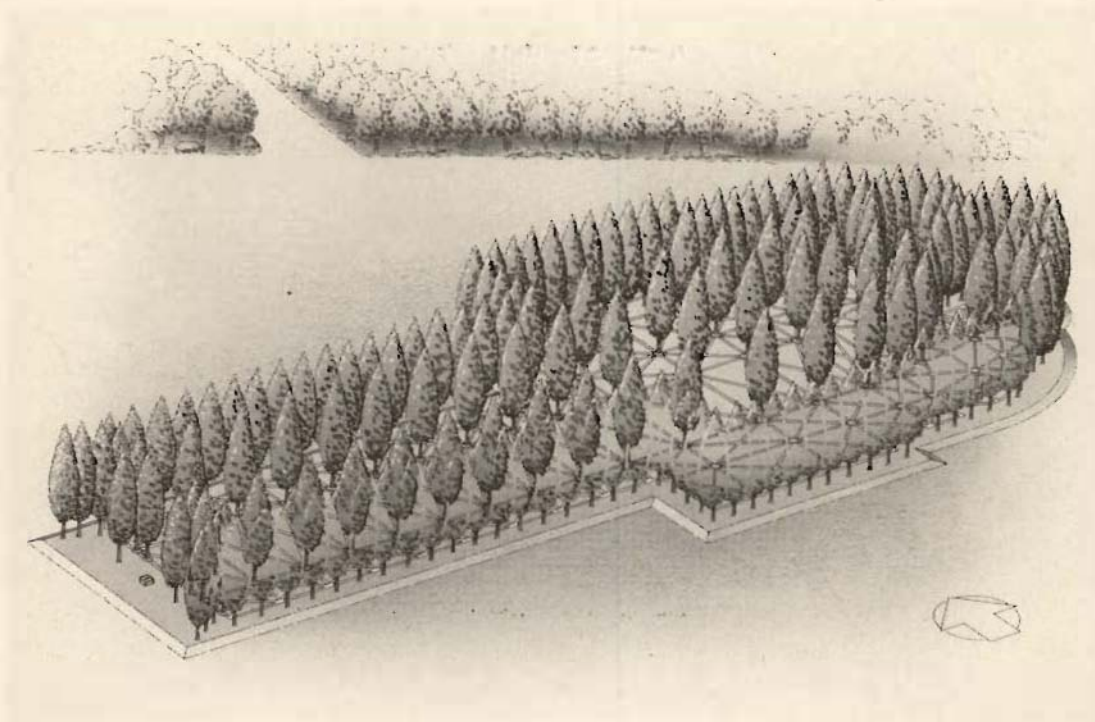
Een afwisselende aanleg met veel verschillende boomsoorten en grazend vee was het ideaal van de landschapsstijl. Het park van Attre, België.

de eigenlijk tuin beperkt had, werd de tuin in de 19de eeuw uitgebreid met grote open weiden waarop sierlijke boomgroepen, ruime vijvers en vergezichten naar punten die buiten het park lagen, bijvoorbeeld naar de kerktoren van het nabijgelegen dorp. Het landschap werd zo ingericht dat

schappelijke deel werd het beeld bepaald door een gazon met rondom een fraaie combinatie van boomsoorten. De bomen werden in dit soort tuinen altijd zoveel mogelijk langs de rand van het perceel geplaatst om de tuin zo groot mogelijk te laten lijken en tegelijk een afscheiding naar de omge-

ving te vormen. Slechts voor een enkele kleine en opvallend groeiende of bloeiende boom was plaats in het centrum van de tuin als beëindiging van een as of als aandachtstrekker op het gazon. Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde de tuinarchitectuur zich tot tuin- en landschapsarchitectuur door de veel grootschaligere projecten die

ren tachtig steeds meer aandacht besteed aan natuurontwikkeling. De jongste opgave voor de landschapsarchitecten is het inrichten van natuurontwikkelingsgebieden. Dit gaat zover dat zelfs agrarische produktierreinen uit gebruik worden genomen. Bij de inrichting van een dergelijk gebied, zoals bijvoorbeeld De Blauwe Kamer bij

Groene Kathedraal van populieren in Almere in 1987 aangeplant. Dit Gotischgroeioprojekt van Populus nigra 'italica' is ontwikkeld door Marinus Boezem. Het plantverband is gebaseerd op plattegrond van de kathedraal van Reims in noord-Frankrijk.

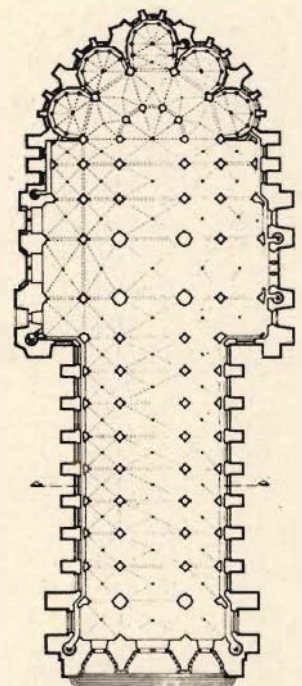
gerealiseerd werden. De boom kreeg daarbij een veel bredere betekenis; naast zijn functie ter verfraaiing van park en landschap ging hij bijdragen aan de herkenbaarheid van het landschap. Heel bewust kregen de belangrijkste wegen in de nieuw in te richten polders een zware wegbeplanting terwijl de kleine onbeduidende weggetjes onbeplant bleven. De entree van Zuidelijk Flevoland wordt bij Nijkerk zelfs gemarkeerd door zes rijen bomen aan weerszijden van de weg. Een andere vorm van herkenbaarheid was het gebruik van soorten die in het gebied van nature thuis horen. Hierdoor trachtte men de verschillen in het Nederlandse landschap te behouden en te accentueren.

In de jaren zeventig waren het niet langer alleen de tuin- en landschapsarchitecten die zich met de inrichting van de buitenruimte bezighielden. Meer en meer werd dit ook het werkterrein van beeldend kunstenaars. Land Art Projecten verzezen, waarin ideeën en filosofieën werden weergegeven door middel van grond, water en beplanting. Strakke vormen werden uitgezet waaraan de beplanting zich, al of niet kunstmatig, diende te houden. Een fraai voorbeeld hiervan is de kathedraal van populieren die in de Zuidelijke Flevopolder staat. Italiaanse populieren zijn hier geplant in de vorm van de uitgezette plattegrond van de kathedraal van Reims in noord-Frankrijk. De bomen zijn hier letterlijk de groene bouwstenen die het project vormgeven.

Als reactie op de geïndustrialiseerde maatschappij en de bedreigingen van het milieu werd er in de ja-

Rhenen, gaat het er vooral om, voorwaarden te scheppen voor een spontane ontwikkeling van de vegetatie. De beplanting dient zich spontaan te vestigen zonder een vooraf gemaakt plan. De aanleg begint daarom met een kaal en leeg terrein waarin diverse overgangssituaties voorkomen tussen droog en nat, hoog en laag. Uiteindelijk dient er, na vele jaren van ontwikkeling, een natuurbos te ontstaan. Van het aanplanten van bomen is hier geen sprake meer. Zij dienen zich vanzelf te vestigen en te verspreiden en zij worden beschouwd als het hoogtepunt van de natuurontwikkeling.

Ondanks het feit dat een 20ste-eeuws natuurontwikkelingsgebied in uiterlijk geen enkele overeenkomst meer vertoont met een kasteel- of kloostertuin uit de middeleeuwen, is er nog steeds sprake van tuinieren en wordt er ook nog steeds geprobeerd om een natuurideaal uit te beelden, waarbij de boom een van de belangrijke bouwstenen vormt. De vraag dringt zich op of er in al die eeuwen nu wezenlijk iets veranderd is.

De favorieten van nu en van straks

Bomen voor privé-tuinen

Arend Jan van der Horst

Volgens drie lijnen kan ik u een exposé geven over de smaak in bomen. Ten eerste als tuinarchitect, ten tweede als bestuurslid van de Nederlandse Tuinenstichting, ten derde schrijvend voor de lezers van het medium van de Bomenstichting: 'Bomennieuws'.

Om met het laatste te beginnen: hoe prachtig ook woudreuzen als eiken, beuken en kastanjes zijn, het aantal tuinbezitters dat zo'n boom in de eigen hof tot volle wasdom kan laten komen, blijft helaas beperkt. Datzelfde geldt voor grote coniferen.

Wie de situatie van de huidige privé-tuin in ons land kent, weet dat alle hoge bomen overlast bij buren veroorzaken, zodat de keuze daarvoor al heel beperkt moet zijn.

Als bestuurslid van de Nederlandse Tuinenstichting en redactielid van hun kwartaaluitgave het Tuinjournaal, schreven we over lanen, moerbeien,

om een doorgaande stam met geknotte zijtakken gaat. Hoe men het snoeien van een stam met horizontale zijtakken noemt, die worden teruggesnoeid tot een dak van knoesten, weet ik niet. Deze dakplatanen zijn bomen die nu geliefd zijn. Vier ervan bij een oprit of op een terras met eronder een verharding van keileem, geeft een zuidelijke sfeer. Wie ze fraai wil zien, kijke bij de ingang van het Amsterdamse Begijnhof aan het Spui. Al tientallen jaren in Amsterdam woonachtig, werd ik betrokken bij een verwaarloosd pleintje in de Weteringbuurt. Als buurtbewoners knapten ze het zelf op. Ik maakte een ontwerp en er werden rondom leiplatanen gezet. De plantsstrook (80 cm breed en 1 m diep) werd van goede aarde voorzien en de bomen groeien nu als kool. Er onder kwam een

Als begeleiding van het entreepad in een tuin in Axel. Twee rijen bol-acacia's als dak, waarvan de hoogte beperkt blijft. Op de voorgrond klimop met buxusbollen.

Het toegangspad met twee vastplantenborders in dezelfde tuin.

De foto's bij dit artikel zijn van de schrijver.

vruchtbomen, maar net zo vaak over struiken, tuinontwerpen en vaste planten. Daar valt geen echte lijn wat bomen betreft te ontdekken. Wel is er mijn 25 jaar ervaring als tuinarchitect met bomen die kunnen worden toegepast in particuliere tuinen. Dat lijkt mij de beste basis om u een indruk te geven wat nu geliefde bomen zijn en wat de toekomst kan brengen.

Dak- en leiplatanen

Door reizen naar zuidelijke landen worden wij geconfronteerd met een heel anders omgaan met bomen. Het rigoureuze snoeien van platanen valt dan op. In vele Franse steden, met als bekendste voorbeeld Parijs, ziet men platanen die jaarlijks op de steeds dikker wordende knotten worden teruggesnoeid. Dit noemt men soms kandelaberen als het

brede ligustrum-haag. We kozen leiplatanen in plaats van leilinden omdat er onder de bomen veel gezeten zou moeten gaan worden, wat ook bleek uit te komen. Platanen lekken geen honingdauw, vandaar.

Wie ze fraai wil zien reize naar Loon op Zand waar ze in het centrum voor oude huizen staan. De afschilferende stam fraaiër dan die van leilinden, om over de kleverige honingdauw niet eens te spreken.

Een van de aardigste, meest probleemloze en productiefste boom om als leiboorn aan te planten, is de leipeer. Palen, horizontale draden en peren op stam zijn de ingrediënten om een veel vruchtdragende groene haag op stam te kweken, die rijk bloeit, ziekte-loos is, fris groen blad geeft dat glanst en die dan ook nog vruchten produceert!

Kies voor de ouderwetse peren van de Gaardhof uit Culemborg, of van Frijns uit Margraten, of voor de Beurre Hardy, Bonne Louise d'Avranches, Clapp's Favorite, Conference, Doyenne du Comice, Triomphe de Vienne of voor stooftperen wat bovenstaande bomen niet zijn.

Sierboom

Waar het kan propageer ik het toepassen van fruitbomen boven sierbomen. Ten eerste om het historische aspect; men plantte vroeger altijd nuttige fruitbomen waarbij ook noten, hazelnoten en mispels horen. Als tegenwicht tegen de overdaad aan schreeuwerige sierkersen, bruinbladige sierappels, rode esdoorns, gele acacia's zijn vruchtbomen een weldaad. Dus boom nummer één is voor mij de fruitboom.

Wie dan toch eigenwijs is en noch buigt voor een kweeper, noch voor een morel en mispel, mag voor mij in de niet zo grote tuin kiezen uit bolbomen als de *Acer 'Globosum'*, de *Prunus fruticosa 'Globosa'*, de *Catalpa bungei*. Deze laatste is momenteel de topper bij tuinarchitecten, dus let u eens op die ronde grootbladige trompetboom die wit kan bloeien.

Verder zijn de groenbladige sierappels mijn favoriet. De *Malus floribunda*, *sieboldii*, *sieboldii 'John Downie'*, en *M. sieboldii 'Red Sentinel'*.

De sierkersen zijn bij mij bewerkt tot enkele soorten en variëteiten, die mij als boomvorm bevallen. Daarbij let ik vooral op het blad dat na de bloei verschijnt. *Prunus 'Accolade'* is mijn roze favoriet die in maart/april bloeit, net als de witte *Prunus yedoensis*. De winterbloeier *Pr. subhirtella 'Autumnalis'* blijft klein als hij op stam wordt gekweekt en bloeit van november tot april met onderbreking van de vorstperiode. De drie prunussen hebben allen mooi langwerpige blad.

Meidoorn (*Crataegus*) is een van de schoonheden van ons land. De inheemse *Cr. monogyna* is lastig als boom omdat hij zo graag weer struik wordt. Hij heeft volop witte bloemen en rode vruchten. De *Cr. prunifolia 'Splendens'* is klein, heeft witte bloemen en fel rode vruchten die een grote sierwaarde bezitten.

Vreemde bomen

Wie geen roodpannen dak heeft of een diepe tuin bezit kan de Judasboom *Cercis siliquastrum* planten, de op naakt hout intens violet bloeiende voorjaarsgroet, die hier ovaal ronde bladeren ontwikkelt. Wie wel een roodpannen dak heeft (of een andere kleur) kiest de grijsbladige sierpeer op stam *Prunus salicifolia*. De in het voorjaar even grijsbladige *Sorbus aria*, de wit bloeiende meelbes, wordt later bijna groen.

Ginkgo biloba, de Japanse notenboom, groeit grillig en sierlijk. Hij wordt in Japan een woudreus of wordt in steden als Tokio tot knotboom gesnoeid, wat heel aardig is. De herfstkleur is fel geel.

De valse Christusdoorn *Gleditsia* is een van de bomen met een prachtige schaduw die door het fijne blad ontstaat. Helaas wordt de boom te groot voor kleine tuinen net als de mooie *Liriodendron*, de grootbladige zachtgeel-bloemige tulpenboom die 20 m hoog kan worden.

Toekomst

Zo zou ik nog even door kunnen gaan met fraaie exoten voor de tuin. Interessant is het na te denken over welke bomen de toekomst zullen hebben. Onze tuinen worden alsmaar kleiner, dus blijven alle snoei- en leibomen onverminderd populair net als de bolvormen en minibomen zoals krenteboom op stam, sierpeer (*Pyrus salicifolia*) en de fruitbomen die graag, heel graag, de snoeischaar voelen. Kweeperen, mispels geef ik een grote kans populair te worden net als de moerbeï *Morus nigra*, die anders dan de *Morus alba*, heerlijke vruchten geeft.

Wie in het groot tuiniert zou ik de honingboom aan willen raden: de *Sophora japonica*. Bij de kazerne in het zuidelijke deel van Maastricht staat een

Bij het zwembad in deze tuin in Vught staan drie exemplaren van de valse Christusdoorn, *triacanthos 'Inermis'*, die doornloos is of liever gezegd stekelloos.

Leilinden als rustige wand boven een taxushaag met ervoor een taxus-snoeivorm.

prachtig exemplaar, en verder staat heel Peking er vol mee.

U heeft gemerkt dat ik eigenlijk liever over noten, peren, kersen en appels bericht dan over al die decadente siergewassen!

De computer beschermt de boom.

Technologie in dienst van de boom
een wereldwijde sponsoringstrategie van Bull.
De Stichting Arbor, opgericht door Bull,
zet zich in voor de bescherming van bomen en
bossen over de hele wereld.

**Worldwide
Information
Systems**

Bull Nederland N.V.
Hoogoorddreef 66-68
1101 BE Amsterdam Zuidoost
020 - 565 2111

Bull

Stamgast in deze aflevering van Bomennieuws is Loekie Schwartz. Zij studeerde kunstgeschiedenis in Utrecht en schrijft voornamelijk over de geschiedenis van de tuin. Sinds 1987 is zij redactielid van het tijdschrift 'Onze eigen Tuin', waarin dit artikel in een andere vorm verscheen.

Tussen twee bomen

Waar ik als poldermens bang voor ben? Logeren in een huis tussen bosrand en hei en in het donker nog even de hond moeten uitlaten. Het bos zucht met een geweldige ademhaling, als een leger monsters. Goddank stevig verankerd, denk ik dan. Maar vanaf de hei lijken de jeneverbessen toch mijn richting op te komen.

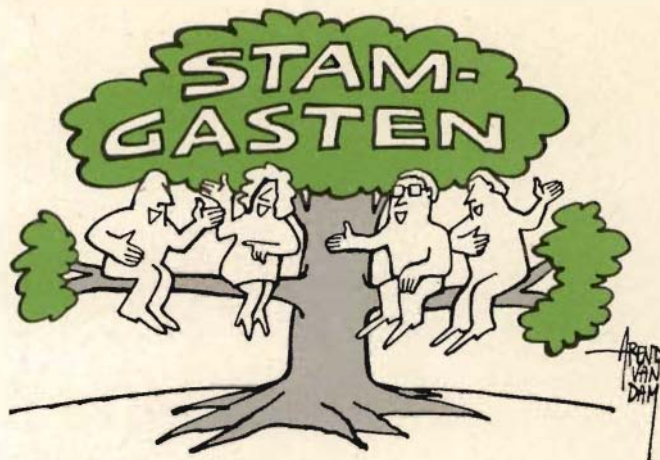
Wat ik de mooiste bomen vind? Die aangeplant zijn in boomgaarden. Hun kaleidoscopische patronen wanneer je er langs rijdt. Als chorus girls in een Hollywoods filmballet.

Angstaanjagend en lieflijk. Bos en gaard. Om die twee uitersten gaat het bij bomen. Wanneer bomen iets tegennatuurlijks doen, zoals zich voortbewegen, dan weet je dat je in een nachtmerrie of in Shakespeare's *Macbeth* terechtgekomen bent. Daar komt de bode buiten adem melden: 'Ik keek de kant van Birnham op en 't leek ineens of 't hele bos zich in beweging zette...' Dan is de vloek van de heksen uitgekomen en is het gedaan met *Macbeth*.

Iets dubbelzinnigs hebben bomen. Standvastig als een eik, zeggen ze. Maar hoeveel mensen zijn niet tijdens een onweer onder een vallende eik verpletterd? Zo lieflijk als een bloeiende appelboom. Maar was de appel niet het instrument van de zondeval? Eeu-

wig groene coniferen horen op het kerkhof; oeroude lindes vormen de vierschaar waaronder doodvonnissen werden geveld. Bomen lenen zich tot symbool en metafoer, maar altijd met een zekere reserve, ze laten zich niet vastspijkeren.

Bomen zijn natuurkrachten. Geen wonder dat ze werden vereerd als contact tussen hemel, aarde en onderwereld. Siddharta, die Boeddha werd, ontving verlichting gezeten onder de heilige vijgeboom. De Noorse god Odin hing negen dagen aan de wereldboom Yggdrasil en overwon de dood. Christus deed hetzelfde aan het kruishout en toen Mohammed ten hemel voer, zag hij de Boom der Eenheid. Egyptische en Griekse tempels, maar ook kathedralen en moskeeën zijn in architectuur gekristalliseerde heilige gaarden, met kapitelen waarin de bladvorm bewaard is gebleven. Bij de Joden heet de rol van de Thora 'Ets-Chaim', boom des levens. In vele godsdiensten fungeren bomen als schakels, transformatoren tussen leven en

dood, machines die leven maken: ieder jaar 'sterven' ze en ieder voorjaar botten ze weer uit. Ze halen hun voedsel uit de onderwereld, voor de vruchten waarmee wij ons in leven houden.

Waar moet je op letten wanneer je een boom plant? Die vraag wordt vaak gesteld aan tuinarchitect en hovenier. Afgezien van functionele kwesties, esthetiek en nut, zou je uit het voorafgaande kunnen putten en andere zaken laten spreken om je keus te bepalen. Bomen planten met alleen vrouwennamen -- Granny Smith appels, Bonne Louise peren en Madonna vijgen -- en hopen op de derde feministische golf. Een Venusbeeld in de tuin onder een kweeper zetten, die haar was toegewijd. Een Bacchusbeeld bij een druif, een olijf(wilg) bij een Pallas, een laurier naast Apollo en een eikeboom voor Zeus. En voor wie beslist een Boeddha moet, waarom dan niet onder zijn eigen vijgeboom? Voor een eenvoudiger ziel zou een uiltje het goed doen in de olmen of, zoals het andere liedje zegt, onder een peerboom. Hoeveel mensen noemen trouwens niet een boom of plant naar een

al of niet geliefd familielid? Bij ons heten die dikke donkerrode propfen van Dahlia's al jaren Truzen en dat is niet voor niks. Op die manier schept iedereen zijn eigen mythologie en wordt de band met de tuin nog inniger.

Bomen zijn natuurkrachten. Geen wonder dat ze werden vereerd als contact tussen hemel, aarde en onderwereld.

Toch blijven dit strategieën om de boom te temmen, tot attribuut te maken, tot meubelstuk. Dat doen we ook wanneer we hem vormsnoeien, scharren tot heg en enten met drie soorten sering of peer, zoals de misvormde geit uit de reclamecampagne tegen genetische manipulatie.

Eenzaam oprijzend uit een groene vlakte, die geheimzinnige doorboring van de aarde door een levende stam, de explosie van takken en blad, het ondergrondse spiegelbeeld van de wortels; maar ook het woud dat beschutting biedt en angst aanjaagt, de lieflijke boomgaard met haar dodelijke appels -- die vertellen iets over de ware aard van de boom, onbegrijpelijk voor ons, onbegrijpelijker dan een dier.

Met de grote boomsterfte overal ter wereld is het misschien wel eens goed wanneer we ons realiseren dat de eerste goden die onze voorouders aanboden geen boom als attribuut hadden, maar bomen wáren.

Loekie Schwartz

Tom Schiphorst, boomkweker te Wageningen

Bomen zijn als volwassen mensen: ze hebben karakter

Tom Schiphorst bij een opgekweekte *Metasequoia*

foto: Aart de Veer

Iedereen die Wageningen over de Mansholtlaan nadert, weet dat rechts vlak voor de studentenflat de kwekerij Schiphorst ligt. Schiphorst is onder meer bekend door het bijzondere boomassortiment. Redacteur Aart de Veer had een gesprek met Tom Schiphorst, een markante man die markante uitspraken doet.

Kunt u iets vertellen over de geschiedenis van de kwekerij?

Al lang voor de oorlog bestond de fruitkwekerij 'de Roghorst', gesticht door de familie De Voogd. Het was een langgerekt grond. Mijn vader die eerst gekweekt had langs de Dolderstraat, heeft in 1940 het stuk tussen de La-

gesteeg, nu Mansholtlaan, en de Bornsesteeg gekocht, in totaal zo'n 5 ha groot.

Heeft u het kwekerschap als vanzelfsprekend van uw vader overgenomen?

Bepaald niet! Ik moest mijn vader in de oorlogsjaren als elfjarige jongen helpen met het transport per fiets van 300.000 coniferen (*Thuja occidentalis*). Op ons evacuatieadres in Ede, bij kwekerij Ten Ham, moest ik met een wrikschop kuilen maken voor de op te kweken boompjes. Het was zo zwaar werk dat ik bij het avondeten vaak in slaap viel. Ik nam me plechtig voor om nooit boomkweker te worden'.

Hoe ging het toen verder?

Ik ging naar de HBS en kon best leren, maar mijn hart had ik verpand aan het buitenleven. Grond, planten, dieren, ik had er belangstelling en ontzag voor. De eerste drie klassen van de HBS waren makkelijk, maar in de vierde klas kreeg ik problemen. Op mijn paasrapport prijken negen onvoldoendes en mijn grootvader die dat van een leraar, tevens vriend van hem, vernam, belde geschrokken mijn vader op. Ik riep: 'Opa droog je tranen, Tom gaat over' en dat werd een gevleugeld woord in de familie. Een woord ook dat ik moest waarmaken. Het lukte me, ondanks de drang om naar buiten te gaan, om me binnen vier muren op te sluiten en te studeren. Na het behalen van mijn diploma, voelde ik dat mijn wortels niet in onderzoek of kantoorwerk maar in de praktijk van de boomkwekerij lagen. Ik ging de opleiding in Boskoop volgen, inclusief een stage op het bedrijf van mijn vader. Na mijn militaire dienst, in 1956, ging ik definitief op het bedrijf werken.

Hoe was het om samen met uw vader een boomkwekerij te runnen?

Niet gemakkelijk! Ik respecteerde hem, maar onze karakters waren verschillend en hij accepteerde de nieuwe ideeën die ik van de opleiding meebracht niet. Al gauw volgde een zwaar gesprek waarin ik zei of weg te zullen gaan of een duidelijke taakverdeling te willen. Op dat laatste ging hij in. Van toen af aan specialiseerde ik me in de teelt van vaste planten en het stekken, enten en zaaien van bomen. Ook ging ik me verdiepen in tuinaanleg en de mogelijkheden voor bomen in tuinen. Ik volgde als toehoorder colleges bij de befaamde

hoogleraar in de landschapsarchitectuur Bijhouwer. Mijn vader deed de in- en verkoop en de organisatie van de kwekerij. In 1970, toen het bedrijf 20 medewerkers had, moest er een beslissing genomen worden over de bouw van werkhallen waarover ik met mijn vader van mening verschilde. Mijn moeder 'bemiddelde' en dit leidde ertoe dat mijn vader het bedrijf aan mij overdeed. Vier jaar geleden heb ik hetzelfde gedaan en het bedrijf aan één van mijn twee zonen overgedaan. Nu kan ik mij met hart en ziel wijden aan selecteren en kweken, en aan tuinaanleg en -renovatie.

Welke belangrijke veranderingen heeft u als kapitein op het schip(horst) meegemaakt?

De grootste verandering speelde zich af in de klantenkring en het produkt. Ons bedrijf leverde oorspronkelijk vooral aan de overheid en aan instellingen. Er waren veel laanbomen bij. Meer en meer verloren wij deze klanten omdat we niet bereid waren de inkopers van plantgoed met extraatjes onder de toonbank door te verwennen. Dat was een 'systeem' waaraan we, de goeden niet te na gesproken, niet wilden meedoen. Vele particuliere klanten kwamen ervoor in de plaats en die wilden, met hun vaak kleine tuinen bij nieuwbouwhuizen, natuurlijk een heel ander sortiment. Ook leveren wij nu inheems materiaal voor natuurontwikkelingsprojecten en voor de export.

Welk sortiment voert u voor kleine tuinen?

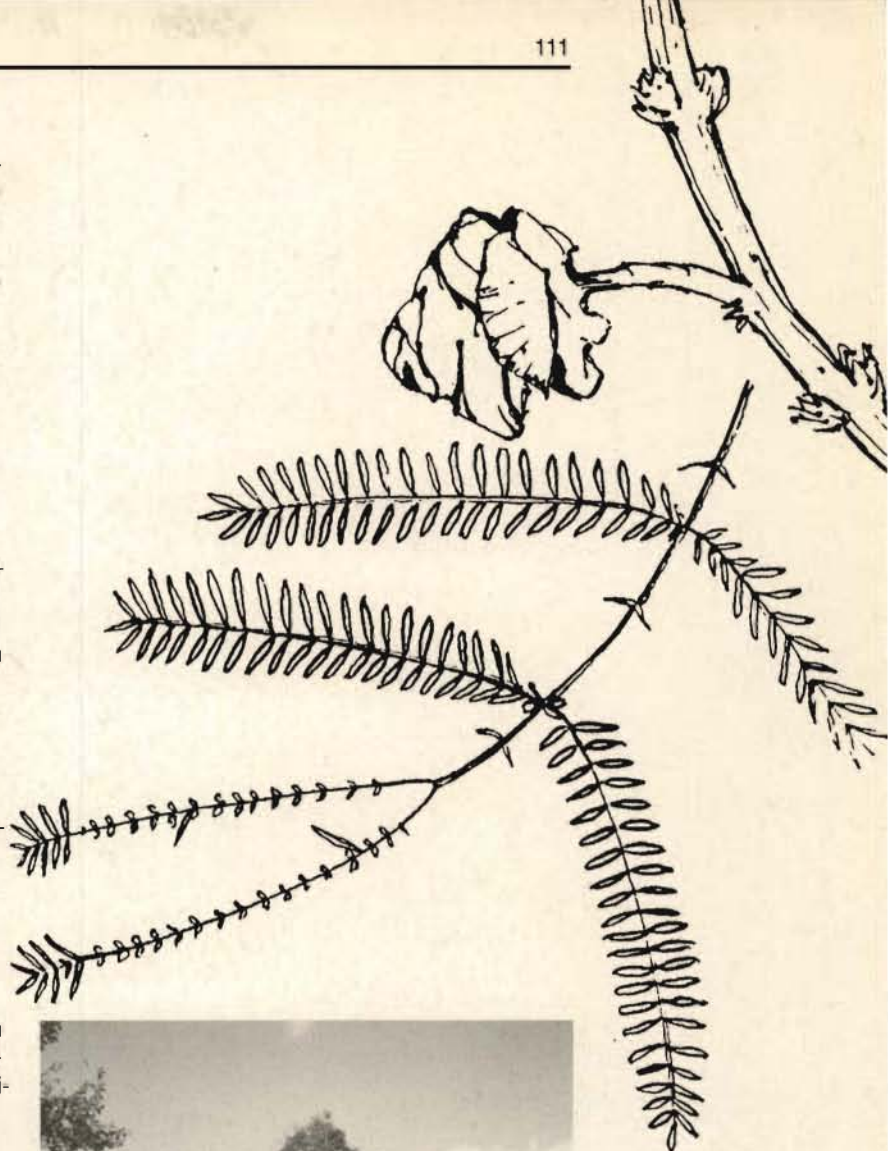
We hebben veel kleinblijvende vormen voor tuinen in voorraad, zoals bolacacia, lijsterbessoorten, bepaalde esdoorns en Koelreuteria. Zuilvormige cultivars zijn vaak ook geschikt. Ik heb me verdiept in het selecteren van amberbomen (*Liquidambar*) met een mooie, langblijvende herfstkleur en met duidelijke kurklijsten op de stam. Takken hiervan worden geënt op 'gewone' onderstammen van dezelfde soort, en dit levert bomen met een grote sierwaarde op. Ook aan de selectie van *Paulownia* (Annapaulownaboom) en Amerikaanse eik werk ik. Een succes op vaste-plantengebied is een lichtblauwe maagdepalm *Vinca minor* 'Lily' waarvan de bloemen veel beter zichtbaar zijn dan van de gewone *Vinca*'s.

Betekenen bomen meer voor u dan vaste planten?

Zeker. Vaste planten kun je in zekere zin vergelijken met kinderen. Ik weet dat de vergelijking mank gaat, maar toch. Kinderen kunnen leuk en lief zijn, maar dat gaat voorbij. In de winter zijn de planten verdwenen, net zoals kinderen 'verdwijnen'. Bomen zijn als volwassen mensen: ze laten hun echte karakter zien, we kunnen ze niet missen. En niet te vergeten: ze geven onze stedelijke gebieden hun onmisbare karakter.

Welke boom op uw kwekerij komt voor een foto bij dit artikel in aanmerking?

Natuurlijk onze *Metasequoia*: hij stamt uit de oudste kweek van zeven bomen in Nederland, gezaaid door de vroegere hortulanus van de Landbouwhogeschool, de heer Jansen. Zoals u weet werd deze boom als uitgestorven beschouwd en is hij in het eind van de jaren '40 door Amerikaanse onderzoekers in China teruggevonden. We zijn er trots op, hem hier te hebben!

Vrucht en blad van de *Metasequoia glyptostroboides*. Deze blad- of naaldverliezende conifeer lijkt veel op de *Taxodium distichum* (moerascipres). Aan de tegenoverstaande knoppen kunnen we zien dat we meteen *Metasequoia* te maken hebben.
tek. Humphrey Bennett

Eén van de zeven oudste exemplaren van de *Metasequoia* in ons land staat achterin de kwekerij van Schiphorst.
foto: Aart de Veer

Te koop gevraagd:

IEPENSTAMMEN (geveld of op stam)

t.b.v. zinkers voor de visserij-industrie in Noorwegen

van der Horst BV

Rondhouthandel/bomenrooibedrijf v.d. Horst
Eenrummerweg 12, 9961 PC Mensingeweer
tel. 05959-1560 auto 06-52900375 fax 05959-1459

Advies en Uitvoering

- Groeiplaatsverbetering
- Snoeiwerkzaamheden
- Verplantingen

oranjewoud Sectie Groen/Boombeheer

Telefoon 05920-44099

INVENTARISATIE EN BEHEERSPLANNEN ONDERZOEK EN ADVIES BOOMVERPLANTING, VERZORGING, VELLING GROEIPLAATSVERBETERING

TRAININGEN

INSTRUCTIES

LEVERING VAN: KLIM- EN VERANKERINGSMATERIALEN, BOOMKOKERS.

ARBORI-ARNHEM, Leen Hoogstad: Vredesteinsestraat 4 6665 LG Driel Tel:08306-22718 Fax:08306-23823 AutoTel:06-52832036

COPIJN UTRECHT
Boomchirurgen B.V.
Tuin- en Parkbeheer

BOMEN HEBBEN SOMS OOK BEWEGING NODIG!

Deze dertigjarige kastanje heeft al aardig wat gezien van Nederland. Groeide koninklijk op bij Huis ten Bosch in 's Gravenhage. Stond vervolgens een tijdje bij Station Leiden. Wegens tunnel-aanleg verhuisde de vijftientig-tonner onlangs naar de Witte Singel in de sleutelstad. Soms hebben bomen nu eenmaal beweging nodig. En dat is geen probleem, als je de verplanting aan de ervaren professionals van Copijn Boomchirurgen uit Utrecht overlaat. Alleen Copijn kent de reiswensen van elke boomsoort. Copijn kan garanderen dat de boom na elk uitstapje weer wortel schiet en gezond verder groeit. Bel daarom Copijn Utrecht als uw boom beweging nodig heeft. Voor meer informatie ligt er een speciale brochure voor u klaar.

COPIJN UTRECHT. Postbus 9177, 3506 GD Utrecht, telefoon (030)610908, fax (030)612140

Dendrologische overpeinzingen

Kleine bomen

Pierre Lombarts

Opgegroeid in het lommer van steeds weer nieuwe rijen bomen op de kwekerij van mijn vader, bezocht ik vele jaren geleden de Rijks Middelbare Tuinbouwschool te Boskoop. In het eerste jaar liep ik 's morgens stage op één van die langgerekte kweekakkers, die in het water lijken te drijven. 's Middags na het warme eten bij m'n hospita volgde ik lessen, als ik tenminste mijn ogen open kon houden. De eerste dag had ik al bonje met de baas. Hij vroeg me 'die bomen daar' op te nemen. Met de beste wil van de wereld wist ik geen bomen te vinden. (Het is niet aan mij u te laten genieten van de 'brandnetelachtige' beschrijving die hij toen van mijn weinig voorstellende persoon gaf.) Het bleek dat de oplossing van het vraagstuk laag bij de grond gezocht moest worden. Het ging in dit geval om een kistje opgepotte bewortelde clematisstekken.

Onder bomen verstaan we gewoonlijk verhoude eenstammige planten die vanaf 1 meter hoogte een kroon dragen. Bomen hebben we in onze omgeving in vele maten en tot 25 m hoog, zelden hoger. Komen we zuidelijker dan zijn ze vaak 30-35 meter hoog, soms tot 60 meter en er bestaan reuzen die over de 100 meter hoog worden. Al jaren teken ik volwassen bomen met altijd iets in de naaste omgeving waarvan iedereen de maten kent: een mens, een bankje of een auto. Zonder die maatgevers is niet te bepalen of de kastanje of de meidoorn een kleine of grote boom voorstelt. Het merendeel van de lapjes grond nabij de woning in ons zeer dicht bebouwde land laat het gebruik van machtige hoge bomen als eiken, beuken, linden of essen niet toe. Verticaal gezien hebben we ruimte zat, maar dergelijke exemplaren beslaan meestal ook een behoorlijke oppervlakte. Vooral als ze vrij staan, d.w.z. als ze niet in hun zijwaartse groei gehinderd worden door andere bomen, zoals b.v. in een bos of een ander plantverband. Opvallend is dat daar waar een boom aan één zijde ongelimiteerd de vrijheid heeft, weg te kunnen groeien, dit niet gebeurt. De kroon bewaart in dat geval altijd zijn evenwicht.

Er bestaan boompjes, die qua hoogte en omvang geschikt zijn voor een kleinere tuin. *Alnus glutinosa* 'Imperialis', een els met diep ingesneden blad (voor vochtige tot natte grond), *Cercis siliquastrum*, de Judasboom, die in het voorjaar ook op ouder hout bloeit met rose bloemen, *Craetaegus laevigata* 'Paul's Scarlet', de rode meidoorn, om er maar enkele te noemen. Meestal echter hebben de laagblijvende bomen kronen met een grote doorsnede. In de afgelopen hete zomer hebben wij vele uren verkoeling gezocht onder het bladerdek van een 6 m hoge, breed uitgaande *Prunus laurocerasus* 'Rotundifolia'. Zo zijn er nogal wat kleine bomen of tot boom opgesnoeide brede strui-

ken, die veel schaduw geven, vooral door hun horizontale uitgroei waarmee ze al gauw tussen de 40 of 50 m² tuin in beslag nemen. Zoals de streepjesbast-Esdoorn, *Acer cappilipes*, en *Acer negundo*, waarvan veel al de variteiten met geel of witbont gevlekt, geveerd blad geplant worden. Krenten, mooi in het uitlopen, in de bloei en in herfstkleur dienen 's zomers als een schaduw scherm en ook zijn er veel meidoorns die hun kroon vooral zijwaarts uitbouwen: *Craetaegus crus-galli* 'Salicifolia', *Cr. laevigatus* 'Masekii', die bloeit met gevulde zachtrose bloemen en *Cr. prunifolia* 'Splendens', die ook nog furore maakt met zijn herfstkleur. En dan zijn er diverse gezonde sierappels. De nadruk ligt hier op gezond, omdat appels en ook sommige sierappels na een feestelijke bloei nogal eens te lijden hebben van schurft, een schimmelziekte die het blad doet verschrompelen en verdorren. In de fruitteelt spuit men hier noodgedwongen regelmatig tegen. In de tuin lossen we dit probleem op door schurftvrije of op zijn minst nauwelijks schurftgevoelige sierappels te planten. Er zijn diverse rood- en groenbladige sierkersen, waaronder zich hele mooie bloeiers bevinden. Er zijn er zelfs, u hebt ze

Bloem van de *Prunus yedoensis* 'Shidare yoshina' (boven)

Catalpa bignonioides 'Nana' wordt vrijwel altijd op stam gekweekt.

Tekeningen op deze en volgende pagina's zijn van Pierre Lombarts.

ongetwijfeld al eens gezien, die in vorstvrije perioden de gehele winter door bloeien. Af en toe komen we *Tilia mongolica*, een linde, tegen, die het qua postuur tegen zijn veel grotere machtige soortgenoten moet afleggen. Het is een 8 m hoge langzaam groeiende rondkronige boom, met rood

uitlopend, later groen wordend vaak 3- tot 5-lobbig blad dat veel weg heeft van druivenloof.

Andere kleine bomen vinden we in de categorie treurbomen. Een deel hiervan omvat hoog worden de bomen die met het overgrote deel van hun takken neerwaarts groeien o.a. treurbeuken, treuressen en de treurberk, *Betula pendula* 'Tristis'. Deze hoge grote hangtakkenbomen horen in grote parken thuis. Een andere groep treurbomen biedt in de kleinere tuin meer perspectief. Het zijn in feite grondstruiken, die een flink schot naar alle richtingen jagen. Deze struiken van de grond getild en op stammen van 180, 200, 220 of 240 cm hoogte geënt, stoelen hoogstens wat zijwaarts uit, maar laten dan toch hun takken en twijgen naar beneden zakken. Deze treurbomen laten zich ook gemakkelijk over priegel- of pergolaconstructies of over boogjes, die een tuindoorgang overhuiven, leiden. Om er enkele te noemen: de priegelberk *Betula pendula* 'Youngii', de roodbladige treurbeuk *Fagus sylvatica* 'Purpurea Pendula', *Morus alba* 'Pendula', een witte moerbeide die zijn bladerenkleed nauwsluitend om de stam drapeert en *Malus baccata* 'Gracilis', een prachtig wit bloeiende oergezonde treursierappel. Verder is er *Prunus yedoensis* 'Shidare Yoshino', een sierkers die met enkele witte bloemen bloeit en zijn lange schot uitstekend over tuinstutten laat leiden. Zo zijn er nog vele te vinden: in vrijwel ieder plantengeslacht dat bomen bevat, zullen naast de gewone soorten steeds wel afwijkende groeivormen bestaan. We kennen treurhazelaars, treurhoningbomen, treurlijsterbessen, treurhaagbeuken en treuriepen.

Kleine bomen zijn ook te verkrijgen door compacte ronde grondstruiken op een 'paal' te zetten, dus door ze op een onderstam te enten op hoogten zoals genoemd bij de bovenvermelde treurbomen. Wanneer men er een oprijlaantje mee wil marke-

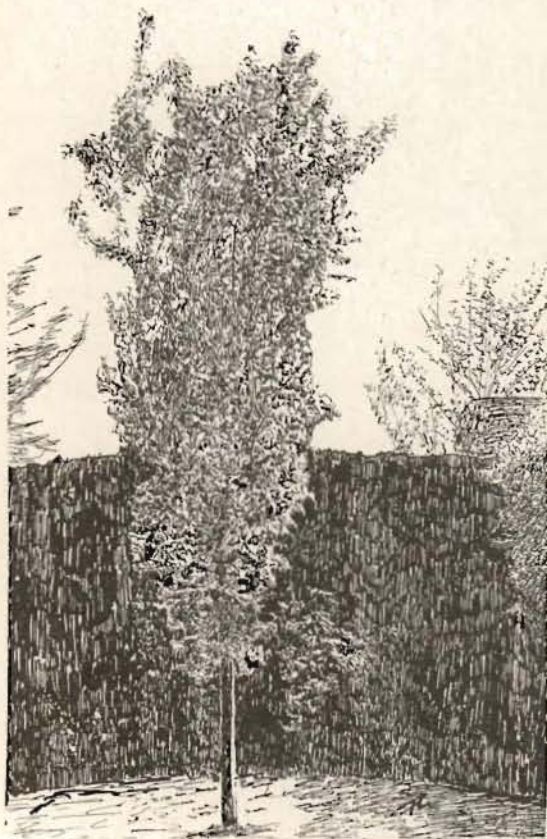
ren of als men er een toef van drie, met kronen op verschillend niveau, van wil maken, vergeet dan niet de gewenste enthoogte te vermelden. De meest bekende zijn de bol-esdoorn en de bol-acacia. Daarnaast is er nog een heel areaal interessante bolvormige bomen die door hun typische soortmerken toch telkens andere structuren vertonen: *Catalpa bignonioides* 'Nana', de boltrompetboom, die zijn grote afgeronde driehoekige bladeren als leien over elkaar heeft liggen; *Fraxinus ornus* 'Meczek', een hardgroene bol waarvan de tint verzacht wordt door de witte cilindervormige bloeiwijze in de voorzomer; *Prunus padus* 'Nana',

een bol die het uitstekend doet op vochtige, zelfs natte gronden; *Salix matsudana* 'Globosa', die weer niet te natte gronden verlangt. Deze laatste boom, een uit China geïmporteerde fris-groenbladige wilg moet om de twee jaar geknot worden, wil men de bolvorm behouden. Omdat de boom als stek opgekweekt wordt, kan men knotten op de hoogte die men wenst; de kroon is niet, zoals bij de overige, door de entplaats gefixeerd. De meeste bolbomen zijn op den duur schermvormig uit als de snoeischaar er niet af en toe aan te pas komt. *Robinia pseudoacacia* 'Lombarts' is een geënte, langzaam groeiende, pyramidale kroonboom, die geen snoei behoeft op het weghalen van een enkele uitschietende tak na. De boom is derhalve onderhoudsarm, wat naast zijn compacte fraaie bebladering wel aanspreekt.

Een aantal door vegetatieve vermeerdering constant gehouden typen planten heeft een zuil- of si-gaarvormige groeiwijze. Vele zakken op den duur min of meer uit wanneer we er ons niet mee bemoeien. Italiaanse populieren, geënte zuileiken en *Acer rubrum* 'Karpick', een zuil-esdoorn die in de herfst mooi rood kleurt, blijven mooi volbladig, compact, de hoogte opzoeken. Dergelijke bomen nemen weinig plaats in, maar kunnen op een kleinere oppervlakte te kolossaal worden, waardoor ze vernauwend werken. Er zijn er ook die minder hoog worden, maar die men in vorm moet houden door ze af en toe op binnenogen te snoeien. Dit zijn ogen, die naar de stam toegericht zijn. Men snoeit de twijg of tak juist boven zo'n oog in en het twijgje dat daaruit ontstaat groeit vlak langs de stam omhoog. De zuilhaagbeuk, *Carpinus betulus* 'Fastigiata', vraagt zo'n behandeling, de zuilesdoorn, *Acer platanoides* 'Columnaris', blijft lang in vorm evenals de zuilrilpopulier, *Populus tremula* 'Erecta'. De zuilmeidoorn, *Craetaegus monogyna* 'Stricta' en de zuilsierappel *Malus baccata* 'Street Parade' moeten, om zwaarlijvigheid te voorkomen, af en toe gesnoeid worden. Tenslotte kan men een aantal bomen met de snoeischaar dwingen in tuinformaat te groeien. Knotwilgen, maar ook knotpopulieren, knotessen en knotlinden. Een aantal inheemse grote gewassen laat zich goed afzetten. Dit houdt in het om de 6 jaar gewoon bij de grond afzagen (dit deed men vroeger op de boerderij vaak om geriefhout te winnen). Meestal lopen er na zo'n behandeling meerdere ogen uit, zodat men meerstammige struiken krijgt. Wil men dat niet, dan neemt men de ongewenste stammen weg. Dit gaat goed bij de veldesdoorn (afzagen in het najaar, op andere tijden gekortwiek bloedd de plant), bij witte en zwarte elzen, hazelnoten, essen, wilgen, zomer- en wintereiken. Exoten als trompetbomen (Catalpa's), de azijnboom, de *Rhus*, komen ook goed terug na zo'n ingrijpende behandeling en dan met blad dat veel groter is dan dat van gewoon groeiende exemplaren van dit gewas.

In de wat kleinere tuin is het doordacht gebruik van bomen heel wel mogelijk. Eerst goed kijken, want de aanschaf van een boom is vaak een keuze voor meer dan de lengte van een mensenleven. In wat oudere arboreta kan men vaak goed zien wat diverse boomsoorten en hun cultuurvariëteiten doen wanneer de corrigerende hand van de mens niet in de buurt is geweest.

De zuilvormig groeiende sierappel: *Malus baccata* 'Street Parade'

Kleine bomen voor kleine tuinen

Een beknopt overzicht van boomsoorten die klein blijven en dus ook geschikt zijn voor het gebruik in kleine tuinen of op andere plaatsen waar de ruimte beperkt is. Het aanbod van variëteiten binnen de soorten is enorm. Deze lijst is be-
slist niet volledig maar geeft wel aan onder welke geslachten u de kleine exemplaren kunt vinden.

	hoogte	kroon	bijzonderheden
<i>Acer - esdoorn</i>			
- <i>campestre</i> 'Elsrijk'	8-12	breed ovaal	verdraagt zeewind
- <i>capillipes</i>	6-8	rond	forse struik
- <i>ginnale</i>	6-8	breed/rond	
- <i>griseum</i>	6-8	rond	fraaie bast; struik
- <i>negundo</i> 'Variegatum'	8-12	rond	wit bont blad
- <i>platanoides</i> 'Globosum'	4-6	rond	bolesdoorn
<i>Aesculus pavia</i> 'Atrosanguinea' - <i>pavia</i>	6-8	rond	donkerrode bloem
<i>Alnus - els</i>			
- <i>incana</i> 'Aurea'	6-8	ovaal	goud-els
- <i>glutinosa</i> 'Imperialis'	8-12	ovaal	ingesneden blad
<i>Betula pendula</i> 'Youngii' - <i>prieelberk</i>	5-6	treur	witte bast
<i>Catalpa - trompetboom</i>			
- <i>bignonioides</i> 'Nana'	3-4	rond	bolvorm op stam
<i>Cercis siliquastrum - judasboom</i>	6-8	rond	rose bloem, ook op oude hout
<i>Cercidiphyllum japonicum</i>	6-8	rond	mooi blad
<i>Cornus alternifolia - kornoelje</i>	6-8	pyramidaal	brede witte bloemtuien
- <i>mas</i>	3-4	rond/ovaal	heester; gele bloem in feb./mrt
<i>Crataegus - meidoorn</i>			
- <i>laevigata</i> 'Paul's Scarlet'	6-8	breed/rond	helderrode gevulde bloem
- - 'Masekii'			gevulde, zacht rose bloem
- - 'Punicea'			enkele, donkerrose bloem
- <i>prunifolia</i> 'Splendens'			grote rode vrucht
<i>Davidia involucrata</i>			
var. <i>vilmoriniana</i> - <i>vaantjesboom</i>	8-12	ovaal	grote crèmewitte schutbladeren
<i>Elaeagnus angustifolia - smalbaldige olijfwilg</i>	5-7	rond	verdraagt zeewind

Vruchten aan een tak van *Cercis siliquastrum*, de judasboom (boven).

Tussen de twee zult je een exemplaar van *Cercis siliquastrum* op Olympia in Griekenland (links).

Prunus fruticosa 'Globosa' groeit uit tot een mooi bolvormig boompje.

witte bloemen

Gleditsia triacanthos 'Elegantissima' - <i>valse christusdoorn</i>	8-12	ovaal	ongedoornd/fijn blad
Halesia carolina var. monticola - <i>sneeuwkllokjesboom</i>	6-8	omgekeerd piramidaal	grote witte bloemen
Kalopanax septemlobus	6-8	ovaal	stekelige stam/takken
Koelreuteria paniculata	6-8	rond	opvallende vruchtdozen, gele bloem
Laburnum watereri 'Vossii' - <i>goudenregen</i>	6-8	omgekeerd piramidaal	lange hangende gele bloemtrossen
Malus - <i>sierappel</i>			
- 'Golden Hornet'	4-8	rond	opvallende gele sierappels
- 'Prof. Sprenger'	5-6	breed eivormig	rijke bloei witte bloemen
- 'Liset'	4-6	rond	purper blad, purperrode bloem
- baccata 'Street Parade'	6-8	ovaal	vormbehoud door snoei
- floribunda	4-6	breed schermv.	lichtrose bloem, zeer talrijk
- toringo	5-6	breed ovaal	witte bloem
- - 'John Downie'	4-5	rond	helder orangerode vrucht
- - 'Red Sentinel'	4-6	eivormig	glimmend helder rode vrucht
Mespilus germanica - <i>mispel</i>	6-8	breed	gedoornde twijg, grote vrucht
Morus alba 'Pendula' - <i>moerbei</i>	4-5	treur	framboosachtige, eetbare vrucht
Nothofagus antarctica - <i>schijnbeuk</i>	6-8	ovaal	klein blad, fraaie bast
Prunus - <i>sierkers</i>			
- 'Accolade'	7-8	breed ovaal	half gevulde, lichtrose bloem
- fruticosa 'Globosum'	5-6	bolvormig	kleine, zeer talrijke witte bloemen
- subhirtella 'Autumnalis'	6-7	breed/rond	bloeit van november tot maart
- yedoensis 'Shidare Yoshino'	4-5	treur	enkele witte bloem
Pyrus salicifolia 'Pendula' - <i>sierpeer</i>	5-6	treur	smal grijs blad
Robinia - <i>valse acacia</i>			
- pseudoacacia 'Umbraculifera'	3-5	rond	bolacacia
- - 'Lombarts'	6-8	ovaal	langzaam groeiend
- viscosa	8-12	ovaal	trossen rose bloemen
Salix erythroflexuosa - <i>wilg</i>	6-8	vaasvormig	blad spiraalvormig gedraaid
- matsudana 'Umbraculifera'	4-5	rond	
Sophora japonica 'Pendula' - <i>honingboom</i>	4-5	treur	donkergroen, samengesteld blad
Sorbus aria - <i>meelbes</i>	8-12	breed eivormig	witviltig blad
- arnoldiana 'Schouten'	6-8	ovaal	oranje vruchten
- commixta	6-8	ovaal	orangerode vruchten
Ulmus - <i>iep</i>			
- carpiniifolia 'Wredei'	8-12	ovaal	geel blad (goud-iep)
- glabra 'Camperdownii'	4-5	treur	pieeel-iep

Acer cappilipes is meer
een struik (links).

Salix matsudana
'Umbraculifera'

Zoutschade voorkomen

Frank Moens

De winter staat voor de deur, de zoutdepots bij de gladheidsbestrijdingsdiensten zijn gevuld en nu is het afwachten wanneer strooiwagens in actie moeten komen. Het is in ons land met het wisselvallige klimaat nooit te voorspellen hoe de winter zal uitpakken en of we veel met sneeuw en ijzel te maken krijgen.

Zoute brij

Het klinkt misschien vreemd, maar sneeuw en ijzel is indirect schadelijk voor een grote groep bomen. Het betreft voornamelijk de bomen die langs wegen of in trottoirs staan. Wat gebeurt er? Zodra het even sneeuwt, rukken de strooiwagens uit en verspreiden een hoeveelheid zout over de wegen. Door de dooi van de sneeuw ontstaat er pekelhoudend water en zoute slijk. Deze brij loopt gedeeltelijk naar de wegwand, waar het zout in de bodem dringt en bij de boomwortels kan komen, vooral als er geen afvoergoten zijn. We zien soms pas later de gevolgen zoals vroegtijdige bladverkleuring. De boom staat al in de zomer in herfstkleur en laat voortijdig het blad vallen. Voor de boom betekent dit dat een deel van het groeiseizoen verloren is gegaan. Bij de paardekastanje bijvoorbeeld is de bladverkleuring als gevolg van zoutschade goed zichtbaar.

Een ander deel van de zoute brij wordt door het passerende verkeer opgespat en komt als zoute nevel op bovengrondse delen van de bomen terecht, soms meters hoog. De gevolgen voor bomen zijn niet gering. De zoute waterdruppels kunnen via de bast, bastwondingen, knoppen en wintergroene bladeren de weefsels van de plant binnendringen. Met als gevolg dat jonge bladeren onvolledig uitlopen en dat er taksterfte optreedt. De zoutlaag kan uitdroging van de knoppen tot gevolg hebben. In het volgende groeiseizoen kan het aanwezige zout in de bodem de opname van voedingszouten verstoren en kan de fotosynthese (het groeiproces) nadelig worden beïnvloed. Dit zijn voorwaar geen geringe schadelijke effecten.

Mentaliteitsverandering nastreven

De Bomenstichting zal zeker niet zeggen dat het zoutstrooien maar moet stoppen. Waar we wel naar streven is een mentaliteitsverandering. Nog steeds is het te vaak zo dat de wegbeheerders maar raak strooien en alle wegen probleemloos begaanbaar willen houden. Weggebruikers stellen daarnaast overdreven eisen en willen zich hoe dan ook niet aanpassen aan de omstandigheden. Dit geldt voor zowel automobilisten als voetgangers.

Zout werkt tegen ijzel wel effectief, maar op een sneeuwlaag heeft het nauwelijks uitwerking als het niet met de sneeuw wordt vermengd. Het dringt hooguit twee centimeter in de laag door. Dus op wegen die weinig worden bereiden of belopen kan

het strooien beter achterwege blijven of moet er eerst sneeuw worden geruimd. Het laatste beetje kan dan met een kleine hoeveelheid zout worden bestreden.

Particulieren strooien kilo's keukenzout om hun trottoir voor de deur schoon te krijgen, terwijl voor strooiwagens slechts *15 gram per m²* wordt voorgeschreven. Er zijn ook nog andere methoden zoals allerlei stroefmakende middelen (zand en split). We kunnen daarmee volstaan of zout toevoegen in de verhouding 4 op 1.

Wanneer u dit patroon van bladverkleuring bij een paardekastanje in de zomer ziet, dan is het vrijwel zeker ontstaan door een overmaat aan strooizout in de wortelzone.

foto's: Marjan van Elstrand

In de folder *Bomen & Pekel* vindt u allerlei nuttige tips voor zowel wegbeheerder als weggebruiker. De folder is net als alle andere folders 'Bomen & ...' te bestellen door *f 3,-* over te maken op girorekening 2108755 van de Bomenstichting. Vermeldt u de titel van de folder erbij.

DeepRoot pakt dit probleem bij de wortel aan.

Boomwortels kunnen heel wat schade aanrichten. Aan bestrating, maar ook aan leidingen en riolering. Met het DeepRoot boomwortelgeleidingsysteem kunt u dit voorkomen. Zonder dat dit de wortelgroei belemmert of ten

koste gaat van de stabiliteit van de boom. Als u meer wilt weten bel dan (073) 56 98 08, voor een informatiepakket.

DeepRoot

BOOMWORTELGELEIDING

BEL OF FAX VOOR GRATIS INFORMATIEPAKKET

DeepRoot Europe B.V., Postbus 2219, 5260 CE Vught.
Telefoon (073) 56 98 08 Fax (073) 56 07 97

SOFTWARE VOOR DE GROENSECTOR

Groenbeheer - Inventarisatie - Calculatie
Boekhouding - Plantselectie - Projectadministratie
Plantlijsten - Besteladministratie - RAW - Facturering

Bel of fax voor documentatie of demodiskette

Bakker, Spees & Werkman

prinsengracht 76 1015 dx amsterdam
telefoon 020-6381489 fax 020-6384302

inter-design

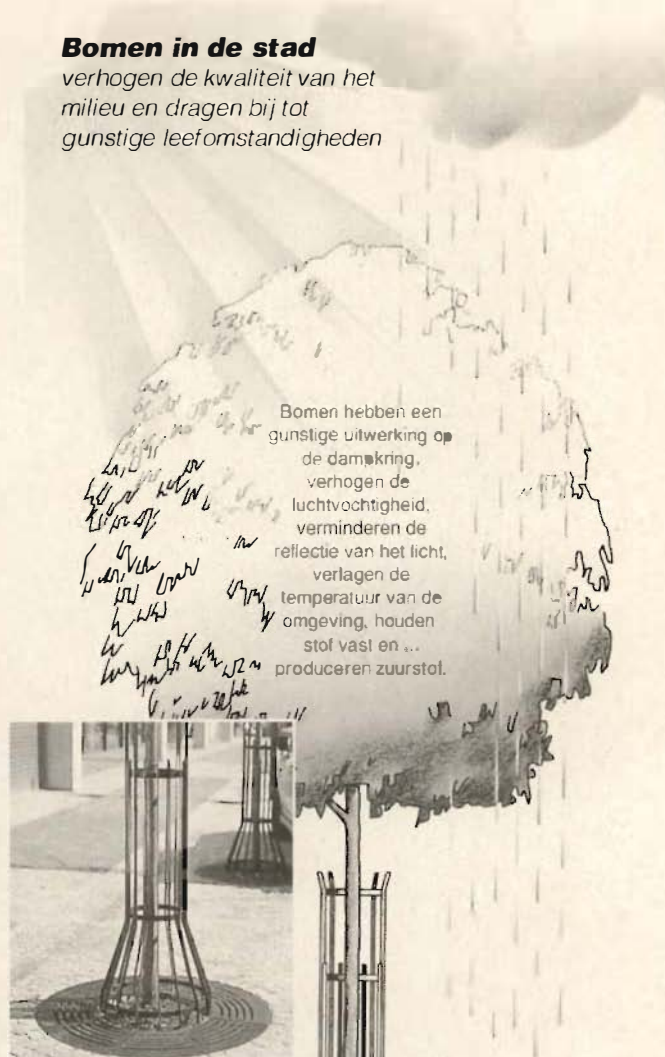
id

postbus 217 6800 AE arnhem nederland

telefoon 085-435007 telefax 08303-16781

Bomen in de stad

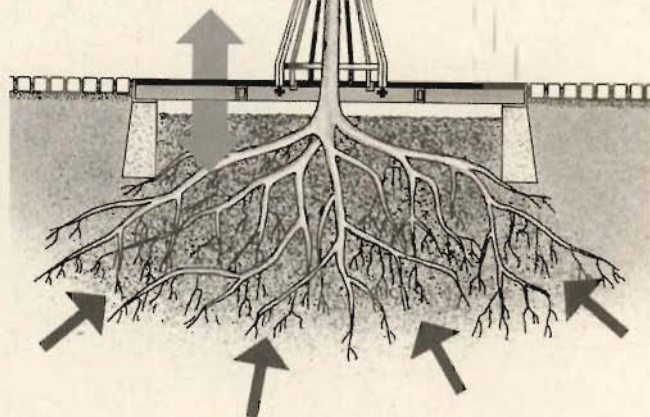
verhogen de kwaliteit van het milieu en dragen bij tot gunstige leefomstandigheden

Bomen hebben een gunstige uitwerking op de damkring, verhogen de luchtvochtigheid, verminderen de reflectie van het licht, verlagen de temperatuur van de omgeving, houden stof vast en ... produceren zuurstof.

Lucht en water doorlatend

Stadsbomen hebben onze hulp nodig: systeem boomroosters en boomkorven kunnen daarbij hulpmiddelen zijn. Een uitgebreide kleuren-brochure over optimale levenskansen voor bomen in de stad ligt voor u klaar. Vraag hem aan!

Beleef de seizoenen met 'Bomen in de vier jaargetijden'!

Op deze bladzijde geven we u een impressie van de fraaie foto's van 'Bomen in de vier jaargetijden', die sinds kort bij de Bomenstichting verkrijgbaar zijn.

Tweeëntwintig verschillende bomen zijn in de vier seizoenen in een bergachtige omgeving gefotografeerd. Steeds vanaf dezelfde plek. Er is een aparte set van vier foto's van zomerbeelden van naaldbomen.

De kleurenfoto's zijn gedrukt op zwaar, glanzend papier en zijn van een fantastische kwaliteit. Het formaat is 30 x 42 centimeter. Ze worden geleverd per boomsoort als set van vier afbeeldingen (de foto's zijn niet los verkrijgbaar).

U kunt de foto's per set bestellen, als compleet pakket van 92 foto's, of ingelijst.

Vraag de folder aan!

4. Witte paardekastanje

5. Zwarte els

8. Gewone es

10. Europese larix

15. Italiaanse populier

18. Zomereik

19. Schietwilg

13. Witte abeel

21. Zomerlinde

23. Alpenden

Bomen in de vier jaargetijden

Leverbaar zijn de volgende sets van vier foto's:

1. Noorse esdoorn (*Acer platanoides*)
2. Gewone esdoorn - oude boom (*Acer pseudoplatanus*)
3. Gewone esdoorn - jongere boom (*Acer pseudoplatanus*)
4. Witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*)
5. Zwarte els (*Alnus glutinosa*)
6. Ruwe berk (*Betula pendula*)
7. Gewone beuk (*Fagus sylvatica*)
8. Gewone es (*Fraxinus excelsior*)
9. Okkernoot (*Juglans regia*)
10. Europese lork (*Larix decidua*)
11. Wilde appel (*Malus domestica* *)
12. Peer (*Pyrus communis*)
13. Witte abeel (*Populus alba*)
14. Zwarte populier (*Populus nigra*)
15. Italiaanse populier (*Populus nigra* 'italica')
16. Zoete kers of Kriek (*Prunus avium* *)
17. Zomereik - smalle kroon (*Quercus robur*)

18. Zomereik - brede kroon (*Quercus robur*)
19. Schietwilg (*Salix alba*)
20. Wilde lijsterbes (*Sorbus aucuparia*)
21. Zomerlinde (*Tilia platyphyllos*)
22. Bergiep (*Ulmus glabra*)
23. zomerbeelden van:
 - Zilverspar (*Abies alba*)
 - Fijnspar (*Picea abies*)
 - Alpenden (*Pinus cembra*)
 - Grove den (*Pinus sylvestris*)

*) liggende foto's

Bestelmogelijkheden

De foto's zijn te bestellen door het bedrag voor de gewenste foto's over te maken op girorekening 2108755 van de Bomenstichting in Utrecht.

Vermeldt duidelijk welke set(s) foto's (nummer en aantal) u in uw bezit wilt krijgen (de foto's zijn niet per stuk verkrijgbaar).

Prijzen

Per losse set van 4 foto's in envelop:

- 1 set f 19,50
- 2 sets totaal f 32,-
- 3 sets totaal f 44,50
- 4 sets totaal f 59,-

Complete serie van 92 foto's in een doos f 245,-

Set van 4 foto's, per foto in een mooie aluminium lijst (levertijd ca. 4 weken) f 225,-

Neem bij grotere aantallen eerst contact op met het secretariaat.

Bovengenoemde prijzen zijn inclusief porto.

ZET UW EIGEN ROUTE UIT

Bomenstichting levert 65 verschillende bomen- en struikenborden

De Bomenstichting heeft 65 verschillende titels op voorraad van de meest voorkomende bomen en struiken in ons land. Hiermee kunt u op een leuke en mooie manier uw bomenroute illustreren of aandacht vestigen op een bijzondere boom in een tuin, een park of bij een kantoor.

Eenvoudige tekst met wetenswaardigheden en tekeningen in kleur geeft uitleg over de betreffende boom of struik. De bordjes zijn 22 x 22 cm.

VRAAG EEN INFORMATIEFOLDER AAN!
030-340778

VAN DAM

BOOMVERZORGING

SNOEIEN MET HOOGWERKER
OF KLIMTECHNIEK,
BOOMCHIRURGIE,
GROEISTOORNISSEN,
AFBOUW EN VELLING
VAN BOMEN,
ADVIES EN INVENTARISATIE

De Halmen 10
7383 BG Voorst
telefoon 05758 - 1588
of 06 - 52925113

Bomendienst

heidemij

Realisatie

Postbus 177, 7300 AD Apeldoorn

055-334411

Honderd bomen voor Almere

Almere mocht dit jaar zijn honderdduizendste inwoner verwelkomen. Dit heuglijke feit werd op verschillende wijzen gevierd, onder andere door het planten van 100 bomen, verdeeld over 20 plantlokaties. Elke plantlocatie heeft een andere boomsoort gekregen. Samen symboliseren de bomen het bereiken van de 100.000-ste inwoner en de bomen zullen meegroeien met Almere tot monumentale boomgroepen.

Karakteristiek voor Almere is dat het is opgebouwd uit vijf kernen die door groene zones van elkaar gescheiden zijn; Almere Haven was de eerste kern die werd gebouwd en vervolgens verzezen Almere Stad, Hout, Buiten en de Vaart.

In plaats van de viering van de Boomfeestdag dit jaar is gekozen voor het plantfeest 'Honderd bomen voor Almere'. De Almeerse schooljeugd heeft haar steentje aan het planten bijgedragen. Op iedere plantplaats werden op 16 november vijf bomen van één soort geplant. Er is gekozen voor soorten die in Almere relatief bijzonder zijn en waaraan iets te beleven valt in de zin van bijzondere bloei, vruchten of herfstkleur en die bij volle wasdom een monumentale uitstraling hebben, zoals Hemelboom, Moerascypres, Vleugelnoot, Boomhazelaar, Amberboom en Ginkgo.

Bij elke boomgroep staat een bronzen plaquette, vervaardigd door de Almeerse beeldhouwer Siemen Bolhuis. Hij koos voor een dwarsdoorsnede van een boomstam waarin een pijl wijst naar de achttiende jaarring, het jaar waarin Almere 100.000 inwoners had. In de 'schors' van de stam staat de tekst 'Deze bomen zijn in 1994 aangeboden door de Almeerse Groenaanemers bij de komst van de 100.000-ste inwoner'.

F.M.

Boeren planten weer bomen in Utrecht en Zuid-holland

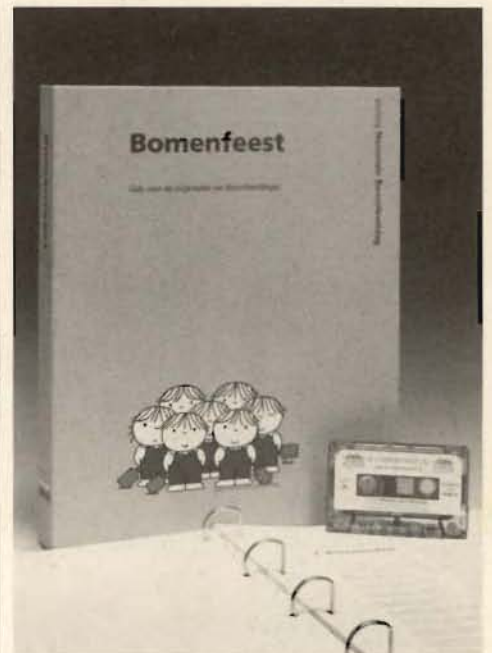
Voor het achtste achtereenvolgende jaar vindt in de provincie Utrecht de actie 'Boeren planten bomen' plaats. Zuid-Holland heeft zich vorig jaar ook aangesloten. De acties worden geïndividueerd door de provinciale landschapsbeheersstichtingen, het Stichts Landschapsbeheer en Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland. De actie is bedoeld om boeren en andere bewoners van de landelijke gebieden te stimuleren meer struiken en bomen aan te planten. De stichtingen bieden een ruim sortiment aan. In het plantassortiment komen voornamelijk streekeigen bomen en struiken voor die passen in de verschillende landschapstypes. Plattelandsbewoners kunnen bij de genoemde organisaties plantmateriaal bestellen en het wordt vervolgens tegen kostprijs geleverd. Desgewenst kan er een op maat gesneden beplantingsplanadvies worden gemaakt.

Het plantmateriaal bestaat uit laanbomen, zoals es, berk, linde, paardekastanje; knotwilgen; acht verschillende wilgesoorten; struiken zoals vogelkers, sleedoorn, hazelaar en gelderse roos, en hoogstamvruchtbomen. Maarten Pere, voorlichter van het Stichts Landschapsbeheer, vertelde dat vooral de hoogstamvruchtbomen zeer populair zijn. De zogenaamde 'boerenboomgaard', de boomgaard dicht bij het huis, waarvan de opbrengst voor eigen gebruik is bestemd, is weer populair aan het worden. Dat is ook het geval bij mensen die een voormalig boerderijtje bewonen en de aanwezige, vaak vervallen, boomgaard weer willen herstellen. Anderen verbeteren of leggen singelbeplanting rondom het erf aan en met laanbomen wordt bijvoorbeeld een oprijlaan geaccentueerd. Meer informatie is te krijgen bij Stichts Landschapsbeheer telefoon 030-205534.

F.M.

22 maart 1995, 39^e Boomfeestdag

Op kasteel Groeneveld werd op 6 oktober het boek 'Bomenfeest' gepresenteerd. Het is een handleiding voor gemeenten en scholen om nog meer inhoud te geven aan de viering van de jaarlijkse Nationale Boomfeestdag. Het boek is een bundeling van meer dan 30 jaar ervaring met boomfeestvieringen, waaraan jaarlijks circa 100.000 kinderen deelnemen. Het stichtingsbestuur komt hiermee tegemoet aan de dringende verzoeken vanuit de gemeenten om alternatieven voor het planten van bomen aan te reiken. Steeds meer gemeenten dreigen zich voor de viering af te melden omdat er geen geschikte plantlocatie binnen de gemeente voorhanden is.

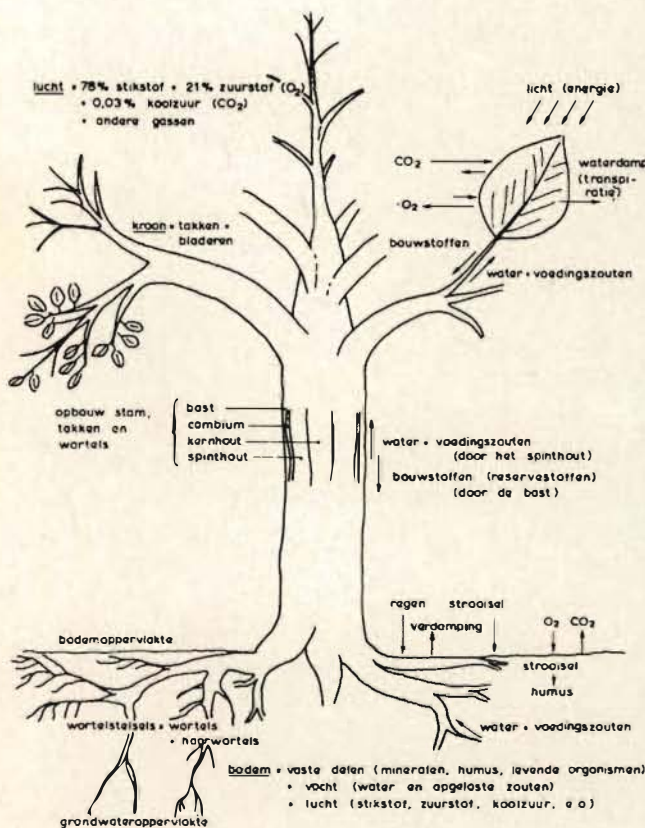

Als alternatief voor de viering heeft de Stichting Nationale Boomfeestdag een musical laten maken door Lenny Kuhr en Herman Pieter de Boer, getiteld "...als er niemand is...". Deze musical met en door bomen kan door een hele klas worden gespeeld. In het boek zit een cassette-bandje (zang en instrumentaal), teksten en muziek en tips voor decor en rolverdeling. Tijdens de presentatie gaven kinderen van de Dirk van Veen-school uit Breda een indruk van de musical door er enkele liedjes uit te zingen en werd de datum voor de eerstvolgende boomfeestdag bekendgemaakt. Het thema voor de 39e viering luidt: 'Grenzeloos bomen' en sluit aan op het Europees Natuurbeschermingsjaar 1995. De plannen liggen klaar. Wilt u meer informatie, neem dan contact op met Peter Derksen, bureausecretaris van de Boomfeestdag, telefoon 08370-74818.

Onttrekken bossen CO₂ aan de atmosfeer?

Vaak wordt beweerd, dat onze bossen de "groene longen" zijn van onze aarde. Waarmede wordt bedoeld, dat zij de zuurstof produceren, die wij mensen nodig hebben; en dat zij de kooldioxyde (CO₂) opnemen, die wij mensen uitademen, en die door industrie en verkeer in de atmosfeer wordt gebracht. Onze bossen zouden dus een teveel aan CO₂ in de atmosfeer voorkomen, en daarmee de dreigende versterking van het broeikaseffect tegengaan.

Ongetwijfeld staat vast, dat jonge bomen tijdens hun groei CO₂ vastleggen. Zij hebben dit namelijk nodig voor de aanmaak van hout. Maar hoe is het gesteld met oudere bossen; met bomen dus die niet of nauwelijks meer groeien? En waarin bomen van ouderdom sterven en door insecten en schimmels worden verteerd? Leggen deze ook CO₂ vast?

Gebleken is, dat dit bij oudere bossen niet het geval is. De weinige CO₂, die zij nog uit de atmosfeer opnemen is namelijk ongeveer gelijk aan de hoeveelheid CO₂, die vrijkomt bij het vertingsproces. Bij deze oude bossen is dus geen sprake van een bijdrage in de bestrijding van het toenemende broeikaseffect.

Van groot belang is echter wel, dat oudere bossen zoveel mogelijk in stand worden gehouden, omdat zij als het ware opslagplaatsen vormen voor CO₂. Immers: het sterven of verbranden van bos betekent, dat deze opgeslagen CO₂ in de atmosfeer komt.

Het aanplanten van jong bos, dat voor zijn groei veel CO₂ nodig heeft, is dus wel zinvol als bestrijdingsmiddel van het toenemende broeikaseffect. Dit bos zou dan voor een deel kunnen worden gebruikt voor de houtproductie, in welk geval snelgroeiende boomsoorten zouden moeten worden gebruikt zoals b.v. populier.

Wordt met dit hout op verstandige wijze omgegaan, kan ook daardoor een bijdrage worden geleverd aan het beperken van de uitstoot van CO₂. Ik noem twee voorbeelden:

1. Wanneer dit hout door electriciteitscentrales zou worden gebruikt in plaats van gas, aardolie of steenkool, zou dit een aanzienlijke vermindering van de uitstoot van CO₂ in de atmosfeer betekenen.

2. Verder zou dit hout kunnen worden gebruikt voor de vervaardiging van allerlei gebruiksvoorwerpen, ter vervanging van staal of kunststoffen. Bij de productie van bedoelde voorwerpen wordt namelijk veel elektriciteit gebruikt; en elektriciteitscentrales stoten veel CO₂ uit.

Het rapport "Bos en Hout: de kans voor een betere CO₂-balans" van de Stichting Bos en Hout, waaraan wij bovenstaande gegevens ontleenden, komt tot de conclusie, dat de grootste bijdrage tot vermindering van CO₂ in de atmosfeer wordt geleverd door populierenplantages met een omloop van vijf jaar voor de productie van brand-

hout. Op grote afstand gevolgd door dennenbomen en populieren van 15 jaar. Het is alleen jammer, dat bedoelde plantages vrijwel geen natuurwaarde hebben!

Joop Comijs

Jubileum boomplantactie NFI

In verband met het 100 jarig bestaan van het NFI (Naturfreunde Internationale) in 1995 organiseert deze Europese vereniging van natuurvrienden, onder de titel 'Bomen zijn Leven' in 1994/1995 een grote internationale boomplantactie.

De opzet is, dat 1000 aan het NFI verbonden afdelingen of groepen in Europa elk ongeveer 100 bomen gaan planten langs wegen, in bossen, bij huizen en waar maar mogelijk is. Het NIVON (Nederlands Instituut voor Volksontwikkeling en Natuurvriendenwerk) is namens Nederland vertegenwoordigd in het NFI. In een rondschrijven wordt een groot aantal suggesties gedaan, maar de uiteindelijke keuze wordt geheel aan de betreffende afdeling of groep overgelaten. Dit jaar worden de nodige voorbereidingen getroffen; de actie begint in het voorjaar 1995. Ter ondersteuning is een landelijke coördinatiegroep gevormd, die de eventuele vragen van de afdelingen kan beantwoorden. De Bomenstichting is daar met haar voorzitter Hans Pfeiffer in vertegenwoordigd.

De actie ondervindt in alle landen veel weerklank. In juli waren reeds 60.000 bomen toegezegd door de verschillende afdelingen en groepen. Ook stellen zich sponsors beschikbaar voor financiële steun.

Uiteraard zijn wij als Bomenstichting buitengewoon ingenomen met deze actie. Ook al beseffen wij, dat alleen bomen planten niet voldoende is. Hiernaast zal doorlopend actie moeten worden gevoerd om tot een zodanig milieu te komen, dat deze bomen ook op den duur in leven kunnen blijven.

J. C.

Richtlijnen voor het schrijven van artikelen in Bomennieuws

Algemeen. De redactie nodigt de lezers van Bomennieuws uit, geschikte artikelen voor ons blad in te zenden. Voor vragen kunt u zich richten tot Frank Moens op het kantoor van de Bomenstichting, tel. 030-340778

Lezers en onderwerpen. Bomennieuws is bestemd voor een breed lezerspubliek dat algemene interesse heeft in het wel en wee van bomen. Artikelen mogen niet te gespecialiseerd zijn en waar mogelijk moeten vaktermen vermeden worden.

Lengte. De maximale lengte van een gewoon artikel is vier bladzijden in Bomennieuws, inclusief illustraties. Als u uitgaat van ongeveer 2/3 deel tekst en 1/3 deel illustraties, is voor de tekst maximaal 2500 woorden beschikbaar.

Indeling, stijl en taal. De redactie stelt het op prijs als u een duidelijke indeling aanbrengt met tussenkopjes. Soms kan een korte inleiding of 'lead' nuttig zijn. Bij een langer artikel is ook het geven van enkele conclusies of een nawoord goed. U bent vrij in het gebruiken van uw eigen stijl van schrijven. Vermijd echter (te) lange zinnen en gebruik niet onnodig vreemde woorden. Stel zo mogelijk in actieve vorm (niet teveel zinnen met 'wordt' of 'worden'). De redactie hanteert in het algemeen de voorkeurspelling volgens het nieuwe 'Groene boekje' maar gebruikt wel een K in plaats van een C in woorden waar deze vormen naast elkaar voorkomen (b.v. Redak-tie, Aktueel).

Illustraties. Voeg zo mogelijk illustraties aan uw artikel toe zoals foto's, tekeningen, figuren of kaartjes. Nummer de illustraties op de achterzijde en geef ze een bijschrift.

Rubrieken. Bomennieuws kent verschillende rubrieken. Bekijkt u hiervan enkele voorbeelden, voordat u aan het schrijven gaat.

Wat moet u doen? U kunt een artikel dat volgens bovenstaande richtlijnen is geschreven *in getypte vorm* insturen aan de Redactie van Bomennieuws, t.a.v. Frank Moens, (Indien u een Tekstverwerker gebruikt, neem dan even contact op.) De Redactie neemt uw artikel zo spoedig mogelijk in behandeling. Plaatsing hangt af van wat er nog aan gebeuren moet, het totale aanbod, de planning van themamoments enz. Wanneer de Redactie inhoudelijke aanpassing nodig vindt, neemt zij contact met u op. Kleine wijzigingen in indeling, stijl, taal e.d. worden echter zonder meer aangebracht.

Het Bulderbos ter voorkoming van de groei van Schiphol

Zondag 6 november werd het Bulderbos geplant op de plaats waar Schiphol een nieuwe startbaan wil aanleggen. Het besluit over die startbaan wordt pas in 1996 door de regering en Tweede Kamer genomen. Tot die tijd ligt er niets vast en kan er tegen de uit-

kan mede-eigenaar worden door f* 100,- over te maken op gironummer 10.2000 t.n.v. Milieudefensie, Amsterdam o.v.v. 'Certificaten Bulderbos'. De Bomenstichting heeft zich ook mede-eigenaar gemaakt. We hopen dat Milieudefensie er in zal

foto: Ruud Gort, Amsterdam

breiding van lawaai en vervuiling worden geprotesteerd. Het Bulderbos is het initiatief van de Vereniging Milieudefensie. Om dit stukje bos te kunnen realiseren, kocht ze een stuk grond als het ware onder de handen van Schiphol weg. Met dit bezit is Milieudefensie in staat om als landeigenaar haar protest te laten horen. Iedereen

slagen om de verantwoordelijke ministers te overtuigen dat groei (van de luchthaven) niet zaligmakend is en de bewoners van het gebied voor de toekomst de rust zullen behouden.

F.M.

Ede geeft paardekastanje op

De geplande appartementenbouw aan de Edeseweg in Bennekom, waar ik in nummer 1-1994 over schreef, gaat voorlopig niet door. De Raad van State heeft de provincie en de gemeente Ede in de hoek gezet, wegens onzorgvuldig omgaan met de bomen, het dorpschoon, de bezwaren en het algemeen belang. Een mooi resultaat, mede dankzij de Bomenstichting. Maar we moeten op onze hoede blijven, want het grote geld blijft lokken. Dat geldt zeker voor de paardekastanje in het centrum van Ede (nr 1-1994), die plaats dreigt te moeten maken voor een cultureel centrum (Cultura). De projektontwikkelaar heeft laten onderzoeken, of de boom gespaard dan wel verplant kan worden. Het sparen van de boom zou volgens een fantastische rekensom 5 ton kosten, waarvan het grootste deel slaat op het exploitatieverlies van 22 parkeerplaatsen. Let wel, het gebouw bestaat nog steeds alleen maar op tekening. Verplanten

wordt simpelweg afgeraden door de Heidemij Bomedienst; de boom is te groot en zou teveel wortels verliezen, dus versneld gaan aftakelen. Maar voor het geval iemand toch zou aandringen op verplanten, heeft Amsteland Vastgoed ook daar een afschrikwekkend prijskaartje aangehangen: ruim 3 ton (inclusief 1 ton voor de vertraging in de bouw!). Het gemeentebestuur van Ede heeft zich in elk geval laten afschrikken en haastig besloten dat de boom dan toch maar weg moet. Het projektburo van de Sector Ruimtelijke Ordening en Beheer bracht ons met artikelen in de plaatselijke kranten op de hoogte van dit droeve feit, maar 'troost' ons met de mededeling, dat de projektontwikkelaar de waarde van de boom (f 70.000,-) vergoedt (een afkoop-som, die niets goedmaakt). En dat de schoolkinderen van Ede stekken van de boom krijgen voor een wedstrijd: wie kweekt de grootste Culturaboom (deze boomsoort laat zich niet eens stekken).

Marjan van Elstrand

De Wintereik in Nederland.

Verspreiding, ecologie en toekomstmogelijkheden van de Wintereik in het Nederlandse bos. G.A.H. Prins, N.C.M. Maes en M.J.T.M. Smits, 1993. Stichting Kritisch Bosbeheer, Wageningen. (Bestellen: IKC-Natuurbeheer, Postbus 30, 6700 AA Wageningen)

Met deze publikatie in rapportvorm is veel informatie over 'eiken' in Nederland bijeengebracht. Naast de in de titel vermelde Wintereik, wordt ook veel aandacht aan de Zomereik besteed, al is het alleen maar omdat de soorten ook onderling kruisen (hybridiseren) en het niet altijd duidelijk is of er sprake is van Zomer- of Wintereiken. De Wintereik is in Nederland een betrekkelijk zeldzame soort die voorkomt op een geschatte oppervlakte van 500 ha, terwijl de oppervlakte Zomereik ruim 50.000 ha bedraagt. Behalve aan het onderscheid tussen deze twee eikesoorten wordt onder andere aandacht gegeven aan verspreiding, ecologie, voortplanting, groei, vegetatietypen, geschiedenis en beheer. Opvallend is dat bij het beschrijven van de soortkenmerken van Winter- en Zomereik geen bestaande flora's zijn geraadpleegd of in ieder geval niet zijn genoemd. De speciale aandacht voor Wintereik lijkt voort te komen uit de groeiende belangstelling voor o.a. 'geïntegreerd bosbeheer' (beheer waarbij natuurlijke processen worden gebruikt) en inheemse boomsoorten. Auteurs hechten veel waarde aan het gebruik van inheemse of nog liever autochtone eiken (lokale herkomst) omdat dit materiaal beter zou zijn aangepast aan de Nederlandse of lokale omstandigheden en omdat genetische diversiteit een natuurlijke kwaliteit is. Ze zadelen hiermee navolgers in deze gedachte op met het pro-

bleem dat vaak de herkomst niet bekend is. Bovendien is inheems een dubieus begrip voor het plantenrijk dat zich weinig aantrekt van staatsgrenzen. Een indeling in regio's op basis van uiterlijke (fenotypische) of genetische verschillen bestaat niet en zal er waarschijnlijk ook niet komen, gezien de geringe variatie van de soort in het verspreidingsgebied.

In het laatste hoofdstuk is een teeltmodel voor de Wintereik gegeven dat gericht is op het telen van Wintereiken die uiteindelijk voor zaag- of mogelijk ook fineerhout kunnen worden gebruikt. In mijn ogen is de uitwerking van het model een gemiste kans om juist het gedachtegoed van het 'geïntegreerde bosbeheer' wat concreter in te vullen, iets wat toch zeker voor Kritisch Bosbeheer een uitdaging mag worden geacht. Al met al is het toch een uitvoerige en geslaagde publikatie die nogmaals het ontbreken van een gedegen boekwerk over de ecologie van bosbomen in Nederland onderschrijft.

Kees Hendriks, DLO-Staring Centrum

BoomSpiegel 10

Het geslacht *Betula*, de berk
F.J. Fontaine
Uitgave van Boomkwekerijen M. van den Oever & Zonen BV, Haaren

De nu al weer tiende BoomSpiegel is gewijd aan de berk. Auteur Frans Fontaine heeft al heel lang een grote belangstelling voor dit geslacht. In 1970 leverde hij een zeer omvangrijke bijdrage aan het gedenkboek voor professor Venema bij diens afscheid als hoogleraar in de plantensystematiek aan de Landbouwschool te Wageningen. Het droeg als titel: "Het geslacht *Betula* (bijdrage tot een monografie)". Eenzelfde grondigheid en het streven naar volledigheid als toen kenmerken deze BoomSpiegel.

Ondergetekende heeft zich ook nogal beziggehouden met berken en wordt zeer veelvuldig aangehaald in deze BoomSpiegel. De vraagrees dan ook direkt of hij op het verzoek van de Bominstichting, een recensie te schrijven, wel zou kunnen ingaan. Als insider in de berkenkunde ontgaat je natuurlijk een aantal tekortkomingen en vergissingen niet en betreur je het dat de auteur je niet het manuscript voor commentaar en aanvullingen heeft voorgelegd.

Probeer je echt te kijken met de ogen van degenen voor wie dit werk vooral bestemd is, dan moet je al heel snel vaststellen dat het een zeer waardevol geheel is.

Het gekweekte sortiment is zeer uitgebreid en zeer deskundig beschreven. Goede afbeeldingen en tekeningen van bladeren en vruchten maken het verder mogelijk om de soorten en cultivars te herkennen. In de keurig verzorgde BoomSpiegel is verder alle te vinden wat er over berken te vertellen valt. Een apart hoofdstuk is gewijd aan de twee in ons land inheemse berken, de ruwe en de zachte berk. Van beide soorten zijn er, naast die van di-

verse andere soorten, afbeeldingen met het verspreidingsgebied. Nuttige informatie, maar vrij hachelijk te maken zonder verdere studie in flora's en herbaria. *Betula pendula* (de ruwe berk) komt in Europa zuidelijker voor dan aangegeven, o.a. ook op Sicilië (synoniem *B. aetnensis*) en ook nog in het noorden van Marokko

(synoniem *B. fontqueri*). *B. pubescens* (de zachte berk) is oostelijk in Siberië niet verder verbreid dan bij het Baikalmeer en niet tot op het schiereiland Sachalin.

Maar u merkt het: hier is de berkenkenner bezig speldeprikken te geven. De totaalindruk is een goede. De hele serie van BoomSpiegels is zeer apart en de moeite waard. Nummer 10 mag zeker als een hoogtepunt worden gezien. Het zal de auteur niet mee vallen om dit niveau en deze volledigheid in volgende BoomSpiegels nog te overtreffen!

Dr. Piet C. de Jong

Voor u gelezen

Bosbouwvoorlichting - juli 1994
Themanummer, waarin een geheel nieuw subsidiestelsel voor bossen en natuurterreinen wordt besproken. Afgestapt is van het systeem, voor bepaalde maatregelen subsidie te geven. Nu wordt gewerkt met een vast bedrag per hectare voor het totale beheer.

Groen - juli/augustus 1994
De vraag wordt gesteld, of de iep voor ons land behouden kan blijven. Nu de bemoeienis van de rijksoverheid bij de bestrijding van de gevreesde iepenziekte is stopgezet, is er geen duidelijk landelijk beleid meer. Men wil deze voor ons land waardevolle boomsoort graag behouden, doch de maatregelen die thans worden genomen, zijn onvoldoende. Het Iepenberaad (IB) heeft nu de strijd voor het behoud van de iep ingezet. Het onderzoek naar de beheersbaarheid van de ziekte is afgerond, en het IB heeft nu opdracht gegeven voor een vervolgonderzoek, waarbij alle facetten zullen worden bekeken. Steun van alle betrokkenen, ook vanuit de politiek, is hierbij nodig.

Milieudefensie - no. 3 - 1994
In een artikel over Nederland in het jaar 2010 viel ons op, dat op het gebied van de akkerbouw gesproken wordt over het produkt robiniahout. U

weet dat deze houtsoort wel wordt genoemd als vervanger voor tropisch hardhout.

Verder wordt melding gemaakt van een project van het World Tree Fund, waarbij ter bescherming van het regenwoud in Nederland bomen worden verkocht. Het grootste deel van de opbrengst wordt gebruikt voor de aankoop van grond.

De teelt van walnoten

Deze publikatie van het Consulentenschap in algemene dienst voor de fruitteelt en het Proefstation voor de fruitteelt (april 1981) pleit voor de aanplant van de walnoot. Niet alleen vanwege haar notenproductie, maar ook vanwege de verfraaiing van het landschap. Het is de eerste bundeling van gegevens over de teelt.

Natura - no. 7 - 1994

Met een natuurlijker beheer van onze uiterwaarden als gevolg van het terugtrekken van de landbouw uit deze gebieden zien wij ook de terugkeer van het oorspronkelijke oobos. Bij een niet te grote begrazingsdruk uiteraard. Rijkswaterstaat blijkt bij de bescherming van rivieroeveren tegen erosie steeds meer de voorkeur te geven aan natuurlijke vegetaties boven het storten van basaltstenen e.d. Wat de bomen betreft gaat het om verschillende soorten wilgen en om de zwarte populier.

Boomblad - no. 4 - 1994

In tegenstelling tot de economische betekenis van bos, zijn de andere functies, die het bos heeft, op het gebied van natuur en recreatie, moeilijk in geld uit te drukken. Onderzoekers van het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek willen proberen, deze andere functies meetbaar te maken. Men hoopt een systeem te vinden, dat zowel natuur, houtproductie als recreatie op een vergelijkbare wijze in een model giet.

Groei & Bloei - september 1994

Onder de titel "Bos op schaal" wordt een artikel gewijd aan het planten van 1- tot 3-jarige boompjes in schalen of potten. Het gebruik van loofboomsoorten met klein blad of naaldboomsoorten met korte naalden wordt aanbevolen. Om te voorkomen dat ze te groot worden, moeten zij geregeld worden gesnoeid. Verder wordt een artikel gewijd aan de tamme kastanje, een boomsoort geliefd om zijn fraaie uiterlijk, zijn heerlijke vruchten en zijn hout van goede kwaliteit.

Joop Comijs

23 t/m 26 januari
VTB '95
Vakbeurs voor de tuinbranche in de Jaarbeurs in Utrecht.
Voor inlichtingen over de organisatie tel. 020-5491212 (RAI Gebouw BV)

4 maart
Landelijke Vlinderdag
Organisatie is handen van de Vlinderstichting
Inlichtingen: tel. 08370-24224

22 maart
Nationale Boomfeestdag
De 39e viering heeft als thema 'Grenzeloos Bomen'
Het wordt een Europese Boomfeestdag met jumelagegemeenten, een kinderuitwisseling met de 12 lidstaten van de Europese Unie, het maken van boomcirkels in Europa en Guido de Vlaamse Gaai als 'Europees boomfeest-boegbeeld'.
Inlichtingen bij landelijk coördinator Peter Derksen tel. 08370-74818

28 t/m 30 maart
Stads- & landschapsinrichting '95
en Bouw en Milieu '95
Jaarbeurs, Utrecht
inl. 030-955560

tot 1 april
Je school kan de boom in
Een project van het Stichts Landschapbeheer, waarin scholieren van lager, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs een dag bezig gaan in natuur en landschap. Op het terrein van een boer of particulier werken zij b.v. aan het knotten van wilgen of onderhoud van houtwallen.
Voor inlichtingen over dit project of opgave als vrijwillig begeleider contact opnemen met voorlichter Maarten Pere, tel. 030-205534

Bast, in de poriën van mens en boom
Tentoonstelling laat zien dat boomchors een eigen gezicht heeft aan de hand van detailfoto's, voorzien van

teksten, een korte videofilm 'Blote Bast' en een aantal observatieposten.
Kasteel Groeneveld, Baarn
dinsdag t/m vrijdag van
10.00 - 17.00 uur
zaterdag en zondag van
12.00 - 17.00 uur
inl. 02154-21143

Boomschorsjes

Dit is de vierde aflevering van de puzzel, waarin we u testen op uw kennis van de kenmerken van de schors. Evenals de vorige keer komen drie loofbomen en één conifeer voor het voetlicht.

Schors 1

Loofboom

Dit geslacht komt vooral als struik in ons land in het wild voor. De vruchten zijn goed eetbaar en worden bijvoorbeeld in vele versnaperingen gebruikt. De boom van deze soort is wat minder bekend.

De wetenschappelijke geslachts- en soortnaam is ...

Schors 2

Conifeer

Deze boom houdt van natte voeten. Om de wortels toch van zuurstof te kunnen voorzien ontwikkelt hij een aparte vergroeiing.

De Nederlandse naam is ...

De schorsfoto's zijn van volgroeide exemplaren gemaakt, omdat de schors van jonge bomen bij verschillende soorten aanzienlijk afwijkt van de oudere soorten.

Per keer vragen we u om vier namen. Per afbeelding wordt een kleine aanwijzing gegeven en gevraagd welke naam of namen u moet invullen. Dit kan zijn de wetenschappelijke naam. Gevraagd wordt dan naar de geslachtsnaam en eventueel de soortnaam. Bijvoorbeeld voor de Zomereik is de geslachtsnaam *Quercus* en de soortnaam *robur*. Als de Nederlandse naam gevraagd wordt, dan staat aangegeven of de volledige naam van de soort wordt verlangd, bijvoorbeeld *Zomereik* of dat kan worden volstaan met alleen de geslachtsnaam *Eik*.

U kunt uw oplossing vóór 15 januari 1995 sturen naar het secretariaat van de Bomensichting, Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht. Onder de goede inzenders worden weer vijf boekjes 'Dichter bij bomen' verloot. In het volgende nummer worden de uitslag en de prijswinnaars bekend gemaakt.

De oplossing van de puzzel in Bomennieuws 3 van dit jaar was: schors 1 - *Aesculus hippocastanum*; schors 2 - *Thuja occidentalis*; schors 3 - *Prunus*; schors 4 - *Ilex*.

Winnaars van een boekje Dichter bij bomen zijn:

- D. Pierrot-van Vliet te Bergen op Zoom
- J.H.M. van Berkel te Berkel en Rodenrijs
- F.J.W. Schim v.d. Loeff-Schennink te Driebergen
- J. Erftemeyer te Arnhem
- M. Vermaas te Utrecht

Schors 3

Loofboom

Een kruising van twee bomen levert soms een fraai resultaat, waarin de kenmerken van beide ouders goed zichtbaar zijn. Dit is ook het geval bij deze snelgroeïende boom.

De Nederlandse naam is ...

Schors 4

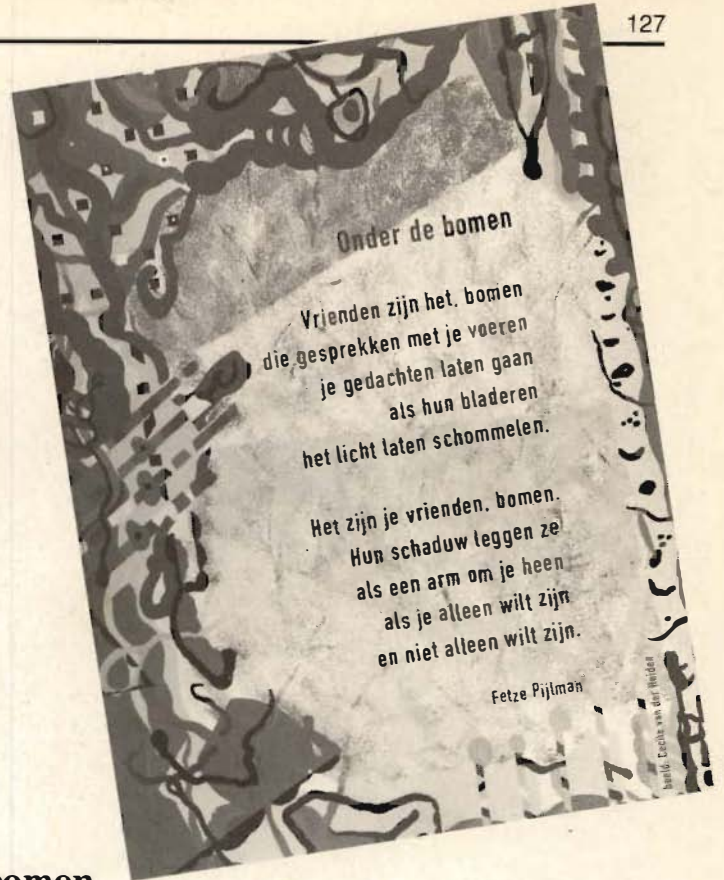
Loofboom

Een groot geslacht van vruchtbomen waartoe ook deze soort behoort

De wetenschappelijke geslachtsnaam is ...

Leven met bomen

Onlangs verscheen met steun van onder andere de Bomenstichting 'Leven met bomen', de eerste gedichtenbundel van Marianne Scherpenhuijsen Rom. Haar ruim veertig gedichten over en met bomen laten u eens op een andere wijze de boom beleven. Als boomliefhebber zullen er zeker wel een paar zijn die u bijzonder aanspreken. De bundel is bij de Bomenstichting verkrijgbaar en kost inclusief verzendkosten **f 29,50**. U kunt het boekje bestellen door het bedrag over te maken op gironummer 2108755 van de Bomenstichting in Utrecht. Vermeldt u wel de titel van het boek er bij.

Onder de bomen

Deze kleurige poster (60 x 80 cm) met het prachtige gedicht van Fetze Pijlman is voor **f 19,50** (incl. porto) verkrijgbaar bij de Bomenstichting. Voor de bestelwijze zie de tekst bij 'Leven met bomen'

Zo'n boom laat je toch niet vallen?

De Bomenstichting moet steeds harder vechten om bomen te kunnen behouden. Steeds vaker wordt er door mensen een beroep op ons gedaan. Een grotere achterban en meer financiële middelen zijn onontbeerlijk als we bomen willen redden. Steun ons. Word óók donateur van de Bomenstichting!

- Ik word donateur en betaal minimaal f 35,- per jaar
- Ik word 65+ donateur en betaal minimaal f 25,- per jaar

Naam: Voorl.: Geb. jaar 19

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Als donateur ontvangt u 4 keer per jaar Bomennieuws en 2 nieuwe afleveringen van de folderserie Bomen & ... Bovendien kunt u 2 keer per jaar deelnemen aan een donateursexcursie.

Deze bon kopiëren of uitknippen en in een geopende, ongefrankeerde envelop sturen naar: Bomenstichting, Antwoordnummer 9013, 3500 ZA UTRECHT. Bedankt!

Tilburg, bewijs het maar!

De Bomenstichting heeft zich nauwelijks gemengd in de discussie rond de linde van Tilburg, omdat de belangen van de boom uitstekend werden behartigd door goede bekenden, zoals Henk Kuiper en Bert Maes. Wij konden het niet beter dan zij, dus hebben wij ons afzijdig gehouden. Maar we hebben wel een heel boze brief aan de gemeente gestuurd, waarin we veronderstelden, dat de linde moest wijken voor andere plannen op die plek. Dat leek ons namelijk het enige "logische" excuus voor het weghalen van een dergelijk monument. Alle andere argumenten, vooral dat hij al bijna dood was en de veiligheid van mensen in gevaar zou brengen, waren weerlegbaar.

Na maanden kwam er een even boze brief terug van Tilburg Industriestad, waarin de Bomenstichting werd uitgedaagd, deze veronderstelling te bewijzen. Die uitdaging neem ik graag aan!

ZOLANG ER IN TILBURG GEEN JONGE LINDE WORDT TERUGGEPLANT OP DE PLEK, WAAR DE OUDE STOND, ACHT IK BEWEZEN, DAT DE OUDE LINDE PLAATS HEEFT MOETEN MAKEN VOOR ANDERSOORTIGE PLANNEN.

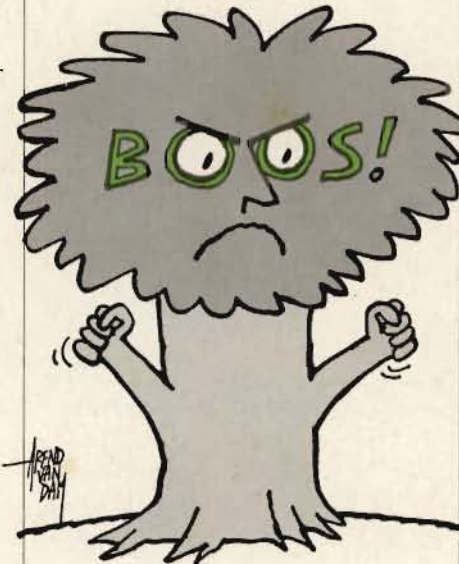
En waar is trouwens dat kleine linde-boompje gebleven, dat voor zoveel ontroering en enthousiasme zorgde, toen het uit de holle stam tevoorschijn kwam? Alle sprookjes daaromheen versterken mijn wantrouwen. Zo Tilburg, nu jullie weer! Zodra die boomer staat, zal ik in deze rubriek mijn excuses maken.

Breda gaat tekeer in Valkenberg

In ons themanummer "Lanen en Parken" (1992) hebben we aangegeven, dat we bomen belangrijker vinden dan de tekening van een ontwerper. Je zaagt toch geen gezonde boom om, omdat hij niet op een tekening staat? En al helemaal niet in een park. In Breda hebben ze dat wel gedaan. In het park Valkenberg, dat tussen station en stadscentrum ligt, zijn tientallen bomen omgezaagd "om er weer een echt park van te maken." Ik vond het een prettig park. Je kon het oude ontwerp nog zien aan de oude bomen, vijvers, grasvelden en paden. Maar er waren ook jongere bomen geplant, die officieel niet in het ontwerp pasten. Er was een overgang aan het ontstaan tussen een officieel park en een soort parkbos. De jonge bomen deden het prima en de meeste oude bomen ook. Hier en daar begonnen ze te dicht tegen elkaar te groeien. Er zou een enkele boom uit

moeten, dat was duidelijk. Maar er gingen ook stemmen op (van rechtgeaarde ontwerpers), om de oude tekeningen weer van stal te halen en het park te gaan restaureren. Bovendien werd het met al die bomen wel erg donker in het park en dat was voor sommige mensen aanleiding om over de sociale veiligheid te beginnen. (Hoe weeg je de angst van mensen af tegen het leven en de betekenis van bomen en struiken? Ik zou wel eens willen weten, hoe u, lezers van Bomennieuws, daarover denkt. Dan kunnen we daar een keer uitgebreid aandacht aan besteden).

In elk geval besloot Breda om het oude ontwerp en de sociale veiligheid te combineren. Dus ging de zaag in een groot aantal bomen, waarvan de meesten nog tientallen jaren hadden kunnen leven. En dat geeft mij nou een onveilig gevoel.

Marjan van Elsland

Reorganiseren kost soms teveel

Reorganiseren - verzelfstandigen - efficiëntie - bezuinigen - dereguleren - effectiviteit - optimaliseren - wijkgericht beheer - deelgemeenten - kerntaskendiscussie - regiovorming - samenvoegen - privatiseren - decentraliseren - marktgericht denken - doelgroepen - speerpunten - structurele aanpak. En ga zo maar door! Onze hedendaagse overheid is drukker met reorganiseren dan met werken. Mensen worden schaaakstukken. Vakkundigheid wordt ondergeschikt. Over bomen en bossen gaat het niet meer, hooguit nog een beetje over de natuur. Als het maar niet teveel geld kost. De

economie gaat weer voor en dat is heel griezelig. Reorganiseren? Ja graag, maar dan wel ecologisch (zie ook: Jitze het bos in!?).

Jitze het bos in!?

Jitze Kopinga en zijn medewerkers worden door velen in bomenland gezien als dé deskundigen op het gebied van boomproblemen en boomverzorging. In de tijd, dat het DLO-instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) nog gewoon "de Dorschkamp" was, konden zij hun kennis en ervaring heel gemakkelijk beschikbaar stellen aan de praktijk. Het feit, dat zij in een Rijksinstituut werkten, garandeerde bovendien hun onafhankelijkheid. Ook de Bomenstichting heeft heel vaak advies gevraagd en gekregen, als we er zelf niet uitkwamen ("even Jitze bellen").

Maar de reorganisatie-oorlog heeft ook allang toegeslagen op dit instituut, met alle gevolgen van dien (zie ook: Reorganiseren kost soms teveel). Het rijk betaalt niet meer voor technisch-biologisch onderzoek betreffende straat- en laanbomen, waar vooral gemeenten behoefte aan hebben. Dat moeten de gemeenten zelf maar betalen. Dus heeft de directie van het IBN-DLO in al haar wijsheid besloten, dat Jitze maar bosonderzoek moet gaan doen. Of hij moet van gemeenten en bedrijven zulke enorme onderzoeksopdrachten krijgen op het gebied van (stads)bomen, dat daarmee alle kosten worden gedekt. Maar:

a. Als gevolg van al het rijksgegoochel is het IBN-DLO een behoorlijk duur instituut geworden, vooral door de loodzware overhead. Dus nodigt een gemeente Jitze niet meer zo makkelijk een ochtendje uit voor een bezoek aan probleembomen.

b. Er wordt al jaren gepraat over een centraal fonds, waaruit onderzoek kan worden gefinancierd, dat voor velen belangrijk is, maar dat nauwelijks door losse opdrachtgevers kan worden betaald. Dat fonds is er nog steeds niet, want iedereen heeft het veel te druk met juist: reorganiseren!

Moet Jitze dan toch het bos in? Misschien kan hij beter bij de Bomenstichting komen werken. Die is ook onafhankelijk en een stuk goedkoper!